

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra žurnalistiky

Porušování informační kvality v titulcích

Mladé fronty Dnes

Violations of the information quality principles

in headlines of Mlada fronta Dnes

Bakalářská diplomová práce

Adéla Vyvíjalová

Vedoucí práce: Mgr. Viktor Jílek, Ph. D.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje informací, které jsme použila. Má práce má 101 378 znaků.

V Olomouci dne 18.5.2012

.....
Adéla Vyvíjalová

Abstrakt

V této práci se snažíme analyzovat jazyk titulků u čtenářsky nejúspěšnějšího seriózního deníku v České republice, *Mladé fronty dnes*, abychom zjistili, jakými způsoby v nich tvůrci novinářských sdělení porušují zásady objektivitu, které jsou dány zpravodajskou normou. Zkoumáme všechny jazykové roviny: od morfolgie přes lexikologii postupujeme až k syntaxi a textovým komponentům zpravodajských sdělení.

V teoretické části nejdříve stanovujeme teoretický a analytický rámec týkající se zásad informační kvality, v druhé části práce pak porovnáváme zjištěné zásady s jazykem titulků a pokoušíme se v nich identifikovat jednotlivá porušení. Hlavním cílem této práce je tedy popsat typy těchto porušení, určit jejich četnost a vyvodit z těchto dat závěry.

Abstract

This thesis tries to analyse the headline's language of the most widespread and by readers the most favorite daily quality press in Czech republic, *Mlada fronta Dnes*, in order to find out how the news makers break standards of objectivity that are given by news service norms. It analyse all the levels of the language: starts with morphology and lexicology and continues with syntax and text's components of the news contents.

At the beginning we set the theoretical and analytical terms of information quality principles and in the second part of thesis we compare the headline's language with these principles and try to identify every single violation in the headline. The aim of this thesis is to describe types of these violations and its frequency and with these data come to a conclusion.

Klíčová slova: zásady informační kvality, titulek, objektivita, zpravodajství, jazyk, Mladá fronta Dnes,

Key words: information quality principles, headline, objectivity, news service, language, Mlada fronta Dnes

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce, panu Mgr. Viktoru Jílkovi, Ph. D., který mi poradil, když jsem to potřebovala.

OBSAH

1 Úvod.....	4
2 Teoretická část.....	6
2.1. Úvod.....	6
2.2 Zpravodajství.....	7
2.2.1 Produkční limity zpravodajského sdělení.....	7
2.2.2 Normativní požadavky zpravodajství.....	8
2.2.2.1 Objektivita.....	10
2.2.2.1.1 Informační kvalita.....	10
2.2.2.1.1.1 Faktičnost.....	12
2.2.2.1.1.2 Nestrannost.....	12
2.2.2.2 Vliv zpravodajských norem na jazykové ztvárnění komunikátů.....	13
2.3. Novinový titulek.....	14
2.3.1 Definice	14
2.3.2. Funkce	15
2.3.3 Typologie.....	16
2.4 Novinové titulky a zásady informační kvality	18
3 Metodologie	19
4 Praktická část	21
4.1 Jazykový kód a metajazyk	21
4.1.1 Morfologická rovina	22
4.1.1.1 Dílčí závěr	22
4.1.2 Lexikální rovina.....	24
4.1.2.1 Nespisovné útvary národního jazyka	24
4.1.2.2 Vrstva cizích slov: Internacionalismy	25
4.1.2.3 Vrstva slov podle časového příznaku	25
4.1.2.3.1 Archaismy a historismy.....	26
4.1.2.3.2 Neologismy.....	26
4.1.2.4 Vrstva slov podle stylových příznaků	27
4.1.2.4.1 Hovorová slova.....	27
4.1.2.4.2 Knižní slova.....	28
4.1.2.4.3 Odborné termíny	28

4.1.2.4.4 Poetismy.....	29
4.1.2.4.5 Publicismy.....	29
4.1.2.5 Pojmenování expresivní.....	29
4.1.2.6 Pojmenování nepřímá	30
4.1.2.6.1 Metafory, přirovnání	31
4.1.2.6.2 Metonymie, synekdochy	31
4.1.2.7 Frazeologismy.....	32
4.1.2.8 Hodnotící lexikum	32
4.1.2.9 Vágní lexikum.....	33
4.1.2.10 Zkratky	33
4.1.2.11 Dílčí závěr	34
4.1.3 Syntaktická rovina.....	36
4.1.3.1 Defektní syntaktické konstrukce	36
4.1.3.2 Expresivní syntaktické konstrukce.....	37
4.1.3.2.1 Apoziopce.....	37
4.1.3.2.2 Elipsa	37
4.1.3.2.3 Kataforická elipsa	37
4.1.3.2.4 Parenteze.....	38
4.1.3.2.5 Vytýkácí konstrukce	38
4.1.3.3 Jiná porušení informační kvality v syntaxi	38
4.1.3.4 Dílčí závěr	40
4.1.4 Rovina textových komponentů.....	42
4.1.4.1 Textové modely.....	42
4.1.4.1.1 Textový model nevěcný popis	43
4.1.4.1.2 Textový model úvahový	43
4.1.4.1.3 Textový model vyprávěcí.....	44
4.1.4.1.4 Textový model výkladový.....	44
4.1.4.2. Textové vzorce.....	44
4.1.4.2.1 Portrét.....	45
4.1.4.2.2. Riport.....	45
4.1.4.2.3 Story.....	45
4.1.4.3 Citace a parafráze.....	46
4.1.4.3.1 Citace a parafráze nejmenovaného původce	46
4.1.4.3.2 Citace a parafráze obecného původce profesního.....	46

4.1.4.3.3 Citace a parafráze obecného původce institucionálního.....	47
4.1.4.3.4 Citace a parafráze obecného původce na základě skupinové příslušnosti	47
4.1.4.3.5 Nesignalizované a nepravé citace	47
4.1.4.4 Modalita.....	48
4.1.4.4.1 Exklamační funkce	48
4.1.4.4.2 Interrogativní funkce	48
4.1.4.4.2.1 Dialogizace	49
4.1.4.5 Grafické zvláštnosti.....	49
4.1.4.6 Uvádění přejatých sdělení.....	49
4.1.4.7 Interdiskurzivní aluze, intertextovost	50
4.1.4.8 Koherence textu.....	50
4.1.4.9 Dílčí závěr	51
5 Závěr	53
6 Bibliografie	56
7 Seznam schémat a tabulek	57
8 Přílohy.....	58

1 ÚVOD

V následující bakalářské práci vycházíme z hypotézy, že v rámci konkurenčního boje mezi tištěnými médii, ale i v rámci konkurenčního boje tištěných a elektronických médií, dochází při snaze vytvářet čtenářsky atraktivní titulky k průnikům prvků publicistiky v užším slova smyslu¹ do dílčí zpravodajské stylové oblasti. S jevem pronikání prvků publicistiky v užším slova smyslu do dílčí zpravodajské stylové oblasti se můžeme setkat v odborné literatuře ve spojitosti s proměnou hranic mezi seriózními a bulvárními médii a takzvanou *bulvarizací*.² Předpokládáme, že tento obecně rozšířený fenomén má zásadní dopad také na tvorbu titulků, protože jsou nejexponovanější částí textu.³ Avšak, jakými způsoby, tedy za užití jakých výrazových prostředků, a v jaké míře k těmto průnikům dochází, doposud nikdo nezkoumal.⁴ Zároveň pracujeme s presumpcí, že pronikání prvků publicistiky v užším slova smyslu do dílčí stylové oblasti zpravodajské není jediným aspektem bulvarizačních tendencí a že kvalita v titulcích poskytovaných informací může být snižována i jinými způsoby, které budeme zkoumat.

Jako téma této bakalářské práce proto stanovujeme porušování zásad informační kvality v titulcích zpravodajské části deníku Mladá fronta Dnes (dále jen MFD). MFD jsme zvolili, protože je v současné době nejčtenějším všeobecným seriózním celostátním deníkem v České republice.⁵

Při struktuře práce jsme se inspirovali bakalářskou diplomovou prací, která zkoumala *Užití výrazových prostředků a způsob výstavby hlavních zpravodajských relací Čt 1 a Tv Nova z hlediska zásad informační kvality*.

Naším hlavním cílem bude identifikovat výrazové prostředky jednotlivých jazykových rovin, které nedodržují zásady informační kvality a stanovit jejich četnost. Sledovat budeme rovinu morfologickou, lexikální, syntaktickou a také rovinu textových komponentů.

¹ V rámci celé práce hodláme zachovávat terminologické vymezení navržené v publikaci *Žurnalistické texty jako*

² Např. Jílek 2009, Bartošek 1997, 2004, McQuail 2007.

³ Mistrík 1997, s. 318.

⁴ Tématiky se v aktuální literatuře dotýká Schneiderová v publikaci *Informace – text – kontext*, nečiní tak ale systematicky v rámci zpravodajské normy a téma nevyčerpává. (Schneiderová 2008, s. 5)

⁵ MF Dnes označuje sebe sama za: „nejčtenější seriózní deník poskytující kompletní zpravodajství z České republiky i světa, z politiky, ekonomiky, kultury a sportu.“ *O MF Dnes* [online] URL: <<http://epaper.mfdnes.cz/o-mf-dnes>> [cit. 2012-04-10]. Podle informací potvrzených Kanceláří ověřování nákladů tisku ABC ČR, které lze nalézt na webových stránkách Unie vydavatelů Czech publishers association, byla přinejmenším ve třetím a čtvrtém kvartálu roku 2011, tedy v období, které zahrnuje i náš výzkumný vzorek, celkově druhým nejčtenějším deníkem v České republice. Předčil ji jen bulvární deník Blesk. MFD uspěla s průměrným nákladem 220 634 výtisků, denně ji tedy podle výpočtů četlo 797 000 čtenářů. [online] *Media projekt* URL: <<http://www.unievydavatelu.cz/Upload/981.pdf>> [cit. 2012-04-10]

Při posuzování vzorku získaného excerpcí MFD budeme vycházet z analytického rámce, který po rešerši zdrojů sestavíme v teoretické části. Jako základ nám při jeho stanovování poslouží normativní (zpravodajský) koncept médií.

Tímto způsobem získáme kritéria, která budeme konfrontovat s jazykem titulků MFD. Budeme určovat všechny konkrétní jednotlivé jevy, které potenciálně porušují informační kvalitu, a to vzestupně ve sférách jednotlivých jazykových rovin, od oblasti morfologické až po oblast textových komponentů, přičemž analýzu budeme doplňovat potřebnou teorií z oblasti lingvistiky a po každé analyzované rovině bude následovat dílčí závěr.

Získané výsledky budeme kvantifikovat v celkovém závěru. Nejdříve budeme v rámci celého vzorku porovnávat kvantum titulků porušujících informační kvalitu s kvantem titulků, které informační kvalitu dodržují. Dále budeme určovat množství porušení jednotlivých zásad informační kvality i množství jejich porušení v rámci jazykových rovin, ve kterých k nim dochází. Z dosažených čísel vyvodíme závěry.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 ÚVOD

*Bulvarizace je „...nepřímým důsledkem ekonomických tlaků a snahy zpravodajských médií prosadit se na trhu informací...“⁶ a podle Goldinga a McLachlanové ji lze rozpoznat na třech různých ukazatelích: na *formě a rozsahu obsahu* a také na *způsobu oslovení*,⁷ tedy jevu, *kteřý* odkazuje i ke kategorii novinových titulků. Bulvarizace se projevuje taktéž ve *způsobu práce s informacemi*, tedy *jak* jsou vyhledávány a ověřovány.⁸ Zacházení s informacemi podřízené bulvarizačnímu trendu může být doprovázeno „...*menší úctou k faktům a věrnému popisu reality a k přizpůsobování si informací za účelem vytvoření opravdu atraktivního a překvapivého příběhu.*“⁹*

V jakých ohledech konkrétně bulvarizace odporuje normativním požadavkům kladeným na zpravodajství nás bude zajímat právě v teoretické části práce, kde budeme hledat východiska pro analytickou část. Nejdříve se zaměříme na samotný pojem zpravodajství, na existenci zpravodajské normy a normativních konceptů médií. Budeme se snažit tyto teorie sociologicky odůvodnit, ukotvit v právním prostředí České republiky, a legalizovat tak jejich oprávněnost.

Jelikož se zabýváme porušováním informační kvality u titulků, považujeme za podstatné definovat v další části teoretické práce, co titulky jsou, jaká jsou jejich specifika, funkce a typologie. Typologii novinových titulků doprovodíme příklady z našeho výzkumného vzorku.

Na základě zjištěných informací o titulku budeme schopni určit, které zásady informační kvality u nich můžeme zaznamenat a posuzovat.

2.2 ZPRAVODAJSTVÍ

Publikace *Zpravodajství v médiích* říká, že pojem *zpravodajství* můžeme definovat jako *vědomou novinářskou činnost* v jednom ohledu a jako *výsledný produkt* této činnosti v ohledu

⁶ Trampota 2006, s. 160.

⁷ McLachlan, Golding 2000, dle Trampota 2006, s. 160.

⁸ Esser 1999, dle Trampota 2006, s. 161.

⁹ Trampota 2006, s. 161.

druhém. To znamená, že jde jednak o zpracovávání daných informací do podoby zpráv, a jednak o jejich následnou prezentaci prostřednictvím médií. Zpravodajství staví na faktech a událostech, které vyhledává, shromažďuje, třídí, selektuje, interpretuje a předává prostřednictvím médií recipientům.¹⁰

Podle Hartleyho lze zpravodajství chápat také jako sociální instituci, „...*kteřá plní vůči společnosti podstatné funkce. Kromě manifestní funkce informovat to jsou také funkce udržování kontinuity existence společnosti, vytváření společenského konsenzu a plnění funkce korelace (tj. tím, že zpravodajství dává události do souvislosti) a v neposlední řadě utváření společné identity...*“¹¹ Zároveň zpravodajství funguje jako „*upevňující činitel socializace*“¹², neboť reprezentuje, *co* nebo *kdo* zastává ve společnosti důležité místo a také *co* je z hlediska společenských norem správné a *co* už je jejich porušením.

Tento sociologický rozměr zpravodajství je jedním z hlavních důvodů, proč je na danou oblast kladeno značné množství požadavků a ve „...*srovnání s ostatními dílčími oblastmi vykazuje ... vysokou míru normovanosti.*“¹³ Podoba zpravodajských sdělení je však formována nejen různými druhy norem, ale taktéž „*širokým spektrem mimojazykových vlivů*“¹⁴, které vychází z povahy dílčí zpravodajské oblasti.

2.2.1 Produkční limity zpravodajského sdělení

Produkční meze zpravodajských sdělení můžeme dělit podle toho, zda působí zvenčí nebo uvnitř samotného média. Co se týká vnitřních vlivů na novinářovu práci, McNair mluví o byrokratických a formálních determinantech, jako jsou pracovní prostředí, tedy redakce, jež definují rutinní postupy a limity práce, nebo podřízenost vůči majiteli periodika.¹⁵ Z krátkodobého hlediska novinářské práce jsou pak důležité vnější tlaky *času a prostoru*. Faktor času působí ve dvojnásobném smyslu, a to jednak jako požadavek aktuálnosti na podávané informace, a jednak jako omezená doba pro tvorbu komunikátů, která je dána vydavatelským cyklem periodik. Faktor prostoru odkazuje na plochu, která může být danému sdělení věnována.¹⁶

Všechny tyto okolnosti vyvíjí tlak na jazykové ztvárnění komunikátů, proto jsou v procesu jejich vytváření uplatňovány mechanismy, které práci s informacemi usnadňují. Jde o procesy *automatizace*, při nichž dochází k „...*užívání jazykových prostředků, a to buď izolovaných*

¹⁰ Osvaldová a kol. 2005, s. 21.

¹¹ Hartley 1982, cit. dle Trampota 2006, s. 10

¹² Trampota 2006, s. 10..

¹³ Jílek 2009, s. 56.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ McNair 2004, s. 65.

¹⁶ Jílek 2009, s. 56.

anebo vzájemně spojovaných, jaké je obvyklé pro určitý úkol vyjádření, totiž takové, že výraz sám nebudí pozornost, vyjádření... je přijímáno jako konvenční a chce být ‚srozumitelné‘...“¹⁷

V opozici proti *automatizaci* stojí snaha jazykové ztvárnění komunikátu aktualizovat. *Aktualizaci* chápeme jako „...*užití jazykových prostředků takovým způsobem, že samo budí pozornost a je přijímáno jako neobvyklé...*“¹⁸ Potřeba aktualizace ve zpravodajství vyplývá bulvarizační tendence, kterou jsme popsali v úvodu teoretické části. Tyto dva výše popsané jevy, automatizace a aktualizace, nepůsobí odděleně, nýbrž současně a protichůdně. Oba jevy mají potenciál porušovat normativní požadavky zpravodajství.¹⁹

2.2.2 Normativní požadavky zpravodajství

Kritéria pro posuzování chování médií jsou obvykle označována jako normativní, ve skutečnosti jde však v zásadě o principy, jejichž naplňování se lze pouze přibližovat. Existence těchto principů není závazná, jejich dodržování vynutitelné žádnou mocí a jejich porušování nelze, alespoň ne ve všech případech, sankcionovat.²⁰ Tento stav je dán skutečností, že *„tiskový zákon přímo nestanovuje, jaký má mediální obsah publikovaný v periodickém tisku být (např. že by informace publikované v periodickém tisku měly být objektivní, pravdivé nebo vyvážené), co má, resp. nesmí být obsahem periodického tisku, ani neurčuje zájmy, které nesmí být obsahem publikovaným v periodickém tisku porušeny či obroženy.“*²¹

Obsah médií lze ovlivňovat nepřímo pouze skrz „...*explicitně zakotvené instituty práva na odpověď, práva na dodatečné sdělení a povinnosti uveřejnit oznámení v naléhavém veřejném zájmu, u nichž zákonem definovaných případech podáním žádosti legitimovaného subjektu vydavateli vzniká povinnost publikovat určité sdělení.*“²²

Právo tedy nemůže s předstihem diktovat médiím *o čem* nebo *jak* budou psát. Nadto, podle McQuaila, má většina celostátních mediálních soustav složité uspořádání a není pravděpodobné, že by některý mediální systém byl podřízen jediné čisté normativní teorii. Praxe se neřídí pravidly tak přesně, jak po nich volá teorie a velké množství systémů je tedy odrazem skutečnosti, na níž se podílí zájmy různých, někdy i protichůdných, souborů normativních očekávání.²³ Existují ovšem postupy, kterými lze působení na obsah médií

¹⁷ Havránek 1932, s. 52 - 53.

¹⁸ Tamtéž, s. 53.

¹⁹ Jílek 2009, s. 57.

²⁰ Trampota 2006, s. 140.

²¹ Pouperová 2010, s. 183 - 184.

²² Tamtéž, s. 184.

²³ McQuail 2007, s. 147-148.

z části docílit, a mediální obsahy tak ovlivňovat. Obecně se to děje skrz mediální politiku státu, která je v podstatě vyjádřením představ o žádoucím chování médií a „...pokud nějaká představa převládne, nebo se stane oficiálně proklamovanou či promítne-li se do legislativy, může daný způsob jednání skutečně formovat.“²⁴

Současná mediální struktura České republiky má potenciál ovlivňovat obsah tištěných médií skrz:²⁵

- *Mediální kritiku a mediální výchovu*, které se týkají především přípravy budoucích profesionálů na výkon povolání v médiích, ale i přípravy veřejnosti na „život s médii“ v rámci všeobecného školního vzdělávání i v rámci nejrůznějších mimoškolních aktivit.
- *Autoregulační opatření samotných médií*, které je zakotveno v profesních kodexech společností či profesních sdružení.²⁶
- *Veřejně formulované výhrady vůči reálnému chování médií*, které mívá podoby stížností zasílaných samotným médiím či petic, jež mají na periodika rozličné požadavky obsahové, ale i jazykové.

I přes svoji zjevnou nevytížitelnost je ale zpravodajská norma neodmyslitelnou součástí žurnalistické práce. Novináři, mají-li být vnímáni jako součást profesní skupiny, „...musí pracovat podle jednotného kodexu chování, který zaručuje jejich bezúhonnost, důvěryhodnost, a tudíž i status informátorů o ‚pravdě‘.“²⁷

2.2.2.1 Objektivita

Zpravodajská norma úzce souvisí s pojmem *objektivita*, který je „...ústředním pojmem ve vztahu ke kvalitě informací.“²⁸ Jak píše McNair, požadavek na objektivitu byl vznesen v průběhu devatenáctého století a na počátku století dvacátého se stal nejdůležitějším etickým nárokem na chování novinářů. Vzešel ze tří širokých trendů tehdejší utvářející se kapitalistické

²⁴ Jirák, Köpplová 2009, s. 119.

²⁵ Tamtéž, 2009. s. 120.

²⁶ Např. MF Dnes má v prvním bodě svého kodexu napsáno, že „povinností každého pracovníka MF DNES... je poskytovat čtenáři pravdivé, přesné a nezkreslené informace.“

²⁷ McNair 2004, s. 67.

²⁸ McQuail 2007, s. 172.

společnosti. V první řadě souvisí s *filozofií pozitivismu*, která se vyznačovala vírou v absolutní pravdu, v její zjištělnost a ověřitelnost. Dále byl ovlivněn také *technologickým vývojem*. S vynálezem fotografie a později také filmu stoupla důvěra v měřitelnost objektivitu, neboť takto zachycený obraz se lidskému oku jevil jako skutečná věc. V neposlední řadě byl pak požadavek na objektivitu vznesen z důvodů *komodifikace žurnalistiky*. Potřeba prodávat žurnalistické produkty vedla k odtržení se od politických stran, které dříve tvořily základny periodik, takže tvůrci žurnalistických sdělení už nebyli ideologicky limitováni a mohli je nabídnout co nejširšímu okruhu potenciálních zájemců.²⁹

Zpravodajská norma vychází z výše zmíněných daností naší společnosti, neboť kritéria pro posuzování chování médií jsou vždy kulturně a dobově podmíněná.³⁰ Zpravodajská norma je ale také součástí normy jazykové, protože vychází z obecných jazykových a komunikačních pravidel a je také vázána požadavkem na informativní funkci. „*Naplnění informativní funkce je základem pro stanovení komplexu norem platných pro danou oblast, včetně norem jazykových. Oblast masové komunikace zde pracuje s terminologickým souslovím informační kvalita.*“³¹

2.2.2.1.1 Informační kvalita

Objektivita, z které informační kvalita vychází, není lehce definovatelná. Důkazem tohoto tvrzení může být i fakt, že v legislativní oblasti platí za neurčitý právní pojem. „*Obsah neurčitého právního pojmu je natolik variabilní, že jej prostými jazykovými prostředky nelze jednoznačně a uspokojivě pro všechny možné, případně nastalé situace formulovat. Jeho obsah je třeba nalézat vždy znovu za zvažování všech skutkových okolností daného konkrétního případu.*“³²

Máme-li však objektivitu pracovně definovat, lze ji vysvětlit jako postoj k úloze shromažďovat, zpracovávat a šířit informace.³³ Princip objektivního jednání ve vztahu k informacím a jejich zdrojům napomáhá posilovat důvěru publika ve fakta a názory, které jim média nabízejí.³⁴ Podle McQuaila jsou jejími rysy:

- Osvojení si pozice odstupů a neutrality ve vztahu k předmětu zpravodajství, které předpokládá vylučování subjektivního pohledu či osobního zaujetí.

²⁹ McNair 2004, s. 68 - 70.

³⁰ Trampota 2006, s. 139.

³¹ Jílek 2004, s. 81.

³² Pouperová 2010, s. 191.

³³ Pouperová 2010, s. 191.

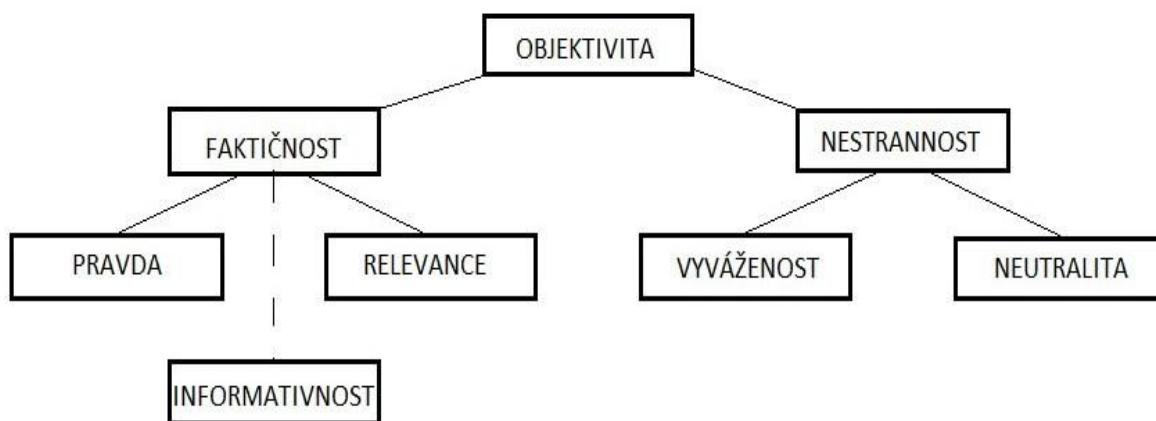
³⁴ McQuail 2007, s. 173.

- Absence stranění, která znamená nestavět se ve sporech na ničí stranu a zdržet se jakékoli předpojatosti.
- Oddanost přesnosti a dalším kritériím pravdivosti, jako jsou například relevance a úplnost.
- Absence skrytých motivů nebo služby třetí straně, z čehož vyplývá, že proces pozorování a zpracování by neměl být kontaminován subjektivitou a neměl by nijak zasahovat do skutečnosti, o níž informuje.³⁵

McQuail tyto hodnoty popisuje jako převládající ideál, spojovaný také s principem *svobody*, neboť nezávislost chápe jako předpoklad k pravdivosti a nepředpojatosti, a principem *rovnosti*, protože objektivita vyžaduje poctivost a nediskriminační postoj ke zdrojům informací i k předmětům zpravodajství.³⁶

Následující Westerstáhlovo schéma³⁷ nám poslouží jako vodítko k popisu jednotlivých konstitutivních prvků objektivity. Westerstáhl při něm vychází z předpokladu, že objektivita nesouvisí jen s fakty, ale i s hodnotami, a že i samotná fakta mají hodnotící důsledky.³⁸

Schéma č. 1

(Zdroj: McQuail 1999, s. 174.)

2.2.2.1.1 Faktičnost

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž

³⁷ Westerstáhl 1983. Cit. dle McQuail 2007, s. 174

³⁸ Westerstáhl 1983. Cit. dle Tamtéž.

Aspekty faktičnosti jsou *pravdivost, relevance a informativnost*. U *pravdivosti* hraje hlavní roli ověřitelnost a porovnatelnost informací se zdroji a důsledné prezentování zpráv bez komentářů, nebo jejich zřetelné oddělování. Na *pravdivosti* se dále podílí také úplnost zprávy, přesnost, úsilí nemá a nezatajovat důležitá fakta.³⁹ *Relevance* se vztahuje spíše k procesu výběru než k formě prezentace informací a vyžaduje, aby tento výběr probíhal podle pevně stanovených pravidel, která vymezují, co je důležité pro cílového příjemce, respektive pro společnost. Platí, že událost týkající se většiny lidí, s okamžitou platností a nejsilněji se považuje za nejrelevantnější.⁴⁰ *Informativnost* odkazuje ke kvalitám informačního obsahu, které zaručují srozumitelnost textu a zpřístupňují tak informaci co nejširšímu publiku.⁴¹

2.2.2.1.2 Nestrannost

Aspekty nestrannosti jsou *vyváženost a neutralita*. *Vyváženost* si žádá, aby byl věnován stejný nebo poměrný čas, prostor a důraz protichůdným či alternativním výkladům, pohledům nebo verzím události. *Vyváženost* pak musí být doplněna *neutralitou*, která má zaručovat nestranný postoj v každém z protichůdných pohledů.⁴² Požadavek nestrannosti může zčásti absentovat, pokud je na trhu zaručena rozmanitá nabídka informačních zdrojů s odlišným pohledem na událost.⁴³

2.2.2.2 Vliv zpravodajských norem na jazykové ztvárnění komunikátu

Některé z výše uvedených konstitutivních prvků objektivit mají přímý vliv na jazykové ztvárnění zpravodajských komunikátů. Projevit se mohou následujícím způsobem:

- Pravdivost předpokládá absenci komentářů, čemuž odpovídá užití vhodných slohových postupů, a to informačního a objektivizovaného věcného. Pravdivost se projevuje také v úplnosti zprávy, což znamená užití náležitého textového vzorce a jeho dodržení. Přesnost a nematení příjemců se pak zakládá na používání lexika, které nemá vágní sémantiku a užívání vazeb s jasnou syntaktickou závislostí.

³⁹ Jílek 2009, s. 58.

⁴⁰ Nordenstreng, 1974. Cit. dle McQuail 2007, s. 173.

⁴¹ McQuail 2007, s. 174.

⁴² McQuail 2007, s. 174.

⁴³ Jílek 2009, s. 59

- Informativnost, tedy srozumitelnost, stojí na omezeném používání odporných termínů, internacionalismů a modelových prostředků lexikálně sémantických. V oblasti syntaxe srozumitelnosti napomáhá lineární syntaktická struktura a kratší větné celky.
- Relevance nemá přímý normativní dopad na jazyk zpravodajství.
- Neutralita vyžaduje *nocionalitu* (viz. kapitola 4.1.) a užívání spisovných prostředků neobrazných a neexpresivních. Její dodržování, respektive nedodržování, se odráží ve všech jazykových rovinách.
- Vyváženost si žádá vložení opozitních názorů, jejich logické umístění v struktuře textu.⁴⁴

Nyní je třeba uvažovat, které z výše zmíněných zpravodajských hodnot můžeme do výzkumu zahrnout. Především potřebujeme, aby byly v rámci titulků zpozorovatelné, a my tak byli schopni jednoznačně posoudit, zda jsou v daných jazykových rovinách tyto hodnoty naplněny. Abychom tak mohli učinit, musíme nejdříve určit, co je titulek a jaká jsou jeho specifika.

2.3 NOVINOVÝ TITULEK

Titulky v psané publicistice jsou významnou a neodmyslitelnou součástí žurnalistických komunikátů. Mimo fotografie a další obrazový materiál jsou nejnápadnějším prvkem novin a z velké části rozhodují o tom, který článek si čtenář přečte.⁴⁵ Bylo prokázáno, že titulek poutá recipienta větší měrou než článek, který doprovází.⁴⁶ Například Bartošek tvrdí, že „...*titulek zajímá čtenáře pětkrát častěji než samotný text.*“⁴⁷ Titulky mohou rozhodnout o komerční úspěšnosti konkrétního vydání novin,⁴⁸ i proto jim je věnována v redakčním procesu zvýšená pozornost.⁴⁹

⁴⁴ Holubička, Martinec 2008, s. 19 - 20.

⁴⁵ Veselka 2007, s. 6.

⁴⁶ Srov. např. Bartošek 1997, s. 69, Srpová 1998, s. 25.

⁴⁷ Bartošek 2004, s. 79.

⁴⁸ Veselka 2007, s. 6.

⁴⁹ Např. Srpová zmiňuje, že v redakcích některých prestižních periodik působí a jsou dobře placeni publicisté, kteří se soustředí jen na tvorbu novinových titulků. (Srpová 1998, s. 25.)

Pro titulky platí, že „...by měly být v souladu nejen s tematikou a žánrem článku (neměly by např. slibovat víc, než článek přináší), ale s obsahem a zaměřením novin jako celku.“⁵⁰ Jejich tvorba se řídí vlastními pravidly, která „jsou podřízena požadavku jazykové ekonomie a komunikačního efektu“.⁵¹ Střetávají se v nich tedy prostorové a časové produkční limity s potřebou ztraktivně.

2.3.1 Definice

Dosavadní výzkumy dospěly k mnoha definicím pojmu novinový titulek. Například Mistrík považuje titulek za jednu z rámcových složek projevu,⁵² která zároveň přesahuje celý text. Vymezuje ho v prostředí ostatních pojmenování pro začátek textu:

„Najexponovanejšia časť textu je jeho názov. Popri termíne názov sa ešte používa aj nadpis, titulok, záhlavie, hlavička. Pomenovanie názov je najširšie a najšeobecnejšie. Nadpis je pomenovanie so zreteľom na jeho grafické umiestnenie. Termín titul, titulok je z latinčiny prevzaté pomenovanie za naše ‚názov, označenie‘. Všetky uvedené termíny sa používajú striedavo, hoci sa v žurnalistike ustáľuje pomenovanie titul, titulok, v náučnom i umeleckom texte sa uprednostňuje názov.“⁵³

Současné učebnice a encyklopedie zabývající se médií a žurnalistickou praxí vymezují titulek například jako nadpis, který „...má vzbudit zájem čtenáře o následující text a opticky oddělit jeho obsah od textů předchozích a následujících...“⁵⁴ nebo jako „...nadpis a u většiny tiskovin obvykle i hlavní poutač, který svým ztvárněním a umístěním zásadně ovlivňuje působení tiskoviny. Má informační, orientační i estetickou funkci, má vzbudit pozornost, zvědavost, ulehčit výběr a naznačit obsah materiálu.“⁵⁵

Hana Srpová chápe novinový titulek jako specifický publicistický prostředek a zdůrazňuje protichůdné vlivy, které při jeho tvorbě hrají důležitou roli: *automatizaci* a *aktualizaci* novinového textu.⁵⁶

Čechová a kolektiv vymezují titulek z formálního hlediska jako zvýraznění počátku komunikátu. Z funkčního hlediska pak považuje titulky za „osobitou a plně funkční součást psaných komunikátů publicistického stylu a všech jeho důležitých stylových sfér ... jejich formulace bývá ukázkou tvůrčího přístupu původce komunikátu k jeho obsahu, cíli a funkci.“⁵⁷

⁵⁰ Macháčková 1985, s. 217.

⁵¹ Srpová 1998, s. 25.

⁵² Mistrík 1997, s. 317. Za dvě základní rámcové složky projevu považuje začátek, tedy i titulek, a konec textu či mluveného projevu. (Mistrík 1985, s. 317.)

⁵³ Tamtéž, s. 317 - 318.

⁵⁴ Schellmann aj. 2004, s. 100.

⁵⁵ Halada, Osvaldová aj. 2007, s. 219.

⁵⁶ Srpová 1998, s.25.

⁵⁷ Čechová a kol. 2003, s. 231 - 232.

2.3.2 Funkce

Mezi primární funkce titulku patří funkce *orientační, atrakční, diferenciací a estetická*. Jazykové a grafické ztvárnění titulků je ovlivňováno zejména těmito funkcemi.⁵⁸

Orientaci napomáhá „*silná vypořádací schopnost titulků*“, která má význam zvláště při takzvaném rychlém čtení.⁵⁹ Tuto funkci plní zejména titulky stabilní, například v MFD jde o titulky rubrik *z domova, ze světa, ekonomika, telegraficky, krátce*, atd. I tyto titulky se mohou čas od času měnit, pokud periodikum rozsáhle informuje o důležité události a věnuje jí prostor v rozsahu dvou a více stran. MFD je využívá zejména při tvorbě textových komplexů. Jde o titulky *téma dne*, anebo specifické titulky k dané události jako například *bokejová tragédie* v případě našeho vzorku, a to ve dnech 8. a 9. 9. 2011.

Další z primárních funkcí titulku je funkce *atrakční*. Jako atraktivní působí zejména titulek, který „...*nabízí informaci neúplnou, sémanticky vágní, implicitní, dvojnásobnou, mnohdy založenou na hře se slovy, humoru nebo expresivně inherentní*...“⁶⁰ Čtenář tak očekává, že hlavní informace nalezne uvnitř textu, což ho motivuje k jeho četbě. Z našeho vzorku tomuto popisu odpovídají například titulky: *Nové peníze. Čeká vás životní volba* (7.9., A1), *Jedno dítě, osm různých maminek* (13.9., A1)

Jiná primární funkce titulku, *diferenciací*, je důležitá při členění a prostorové organizaci komunikátu, kdy se titulek vyčleňuje jako primární složka textu. V prvé řadě je oddělen od zbytku komunikátu prostorem, až poté také typem písma. Toto prostorové členění je tematickým a zároveň logickým členěním.⁶¹ „*Umístěním titulku na vizuálně exponované straně, jeho grafickým řešením dává redakce čtenáři najevo, které zprávy považuje za důležité a potřebné*.“⁶²

Titulky lze vnímat také jako složku výtvarné hodnoty periodika,⁶³ s čímž souvisí poslední z jeho primárních funkcí, *estetická*. Titulky totiž, mimo jiné, „...*oživují a zpestřují grafickou úpravu*...“⁶⁴

Výše zmíněné primární funkce titulků, neboli *funkce nadpisové a nápisové*,⁶⁵ doplňují ještě další funkce charakteristické pro publicistický styl. Jde o funkce *informativní, persvazivní a hodnotící*.⁶⁶

⁵⁸ Srpová 1998, s. 27.

⁵⁹ Minářová 2011, s. 255.

⁶⁰ Srpová 1998, s. 27.

⁶¹ Mistrík 1997, s. 236.

⁶² Srpová 1998, s. 28

⁶³ Bartošek 1997, s. 69.

⁶⁴ Srpová 1998, s. 28.

Funkci informativní nejlépe zastávají titulky sumarizující hlavní údaje, myšlenku, téma.⁶⁷ Jako příklad můžeme z našeho vzorku uvést titulky: *Bombardér B-52 cvičně zautočil v Boleticích* (27.9., A4), *Katalánsko zažilo poslední byčí zápas* (26.9., A7).

Funkci persvazivní, která v sobě zahrnuje funkce agitační, získávací a přesvědčovací, mohou po jazykové stránce realizovat různé jevy. Například imperativní věty: *Učitel nemá na vaše dítě čas. Zaplaťte mu asistenta* (26.9., A4).

Poslední funkce, *hodnotící*, bývá realizována hodnotícím atributem (Například: *Slavné loštické tvarůžky se staly obětí zločinu* (26.9., A4)), expresivitou, obrazným pojmenováním nebo užíváním hodnotících adverbii (Například: *Soudkyně trpělivě vyslechla obhájce a poslala lékaře Bartáka do vazby.* (1.9. A4)).

2.3.3 Typologie

Existuje mnoho kritérií, podle kterých můžeme titulky zařazovat do skupin. Jsou si podobné délkou, větnou stavbou, vztahem k článku, užitím jazykových prostředků, nebo funkcí, která u nich převládá nad ostatními.

Při popisu typologií titulků se budeme držet Bartošková⁶⁸ dělení. Základní kritérium dělí titulky na *krátké* a *dlouhé*. Za *krátké* považujeme titulky o jednom, dvou nebo třech slovech. Z našeho vzorku těmto požadavkům vyhovují zejména nadtitulky u rubriky *Krátce*, které článek tematicky zastřešují, například *Dlubová krize* nebo *Výroba vína* (14.9., A12). Za *dlouhé* naopak považujeme titulky o čtyřech slovech a více. Ve výzkumném vzorku MFD je to naprostá většina všech titulků.

Jiné hledisko dělení titulků je stanoveno absencí nebo přítomností slovesa v určitém tvaru. Titulky, které považujeme za *statické*, sloveso v určitém tvaru neobsahují, tedy například titulek *Pád velkého šéfa ČEZ* (15.9., A1). *Dynamické* titulky naopak sloveso v určitém tvaru vyžadují. (*Peake zkritizovala vládní boj s korupcí* (20.9., A3))

Obecné titulky (Např. *Nemovitosti* (15.9., A5) oproti *konkrétním* (Např. *Stát prodává Štrougalovu loveckou chatu* (15.9. A5)) neodkazují na žádnou skutečnou situaci, událost či jev. *Věčné* titulky oproti *obrazným* nevyužívají žádné vnitrotextové prostředky typu metafora, metonymie, přirovnání, frazeologismus, idiom, neologismus aj.⁶⁹ Tedy například titulek

⁶⁵ Macháčková 1985, s. 217.

⁶⁶ Vycházíme z dělení, které navrhuje Srpová (1998, s. 27 - 30.)

⁶⁷ Srpová 1998, s. 28.

⁶⁸ Bartošek 2004, s. 67 - 70.

⁶⁹ Jílek 2009, s. 97.

Při nehodě autobusu v Řecku zahynuly dvě české turistky (15.9. A6) je jednoznačně věcný oproti titulku *Motor ekonomiky chladne. O nová auta přestává být v Evropě zájem*, který využívá metafory k popisu špatné situace v automobilovém průmyslu.

Kritérium obsahové nasycenosti člení titulky na *tematické*, *rematické* a *tematicko-rematické*, „...*tzv. rozdílně informující o tématu a jeho řešení.*“⁷⁰ *Tematické* titulky nabízí čtenáři východisko, neboli téma, o kterém bude článek pojednávat (Např. *Stavba dálnic* (17. – 18.9., A9). *Rematické* titulky toto východisko pomíjí a přechází rovnou k jádru výpovědi (Např. *Vydělal stovky milionů, dostane kapesné a mobil* (16.9., A4). *Tematicko-rematické* titulky obsahují jak východisko, tak jádro výpovědi (Např. *Zemřel Felix Habsburg, poslední žijící dítě císaře* (9.9., A7)).

Další možná dělení titulků můžeme provést na základě způsobu prezentace obsahu výpovědi mluvčím, který je dán jeho stanoviskem k vyjadřované skutečnosti. Setkáváme se s titulkem se všemi druhy modalit.⁷¹ „*Kromě běžných oznamovacích výpovědí narůstají u publicistických titulků výpovědi s funkcí tázací. Stále více se uplatňují otázky zjišťovací a doplňovací.*“⁷²

Vzhledem k tomu, že se v novinářské produkci stále častěji používají také „*citáty a výroky jiného mluvčího nebo pisatele nebo jejich parafráze, aluze a rozmanité účelové modifikace,*“⁷³ lze jako samostatné druhy titulků vyčlenit i *citátový titulek*, nebo *titulek s parafrází*. V MFD není neobvyklé, že citát tvoří beze zbytku i celý titulek. (Např. „*Egypt se mění, ale od smlouvy s Izraelem nebudáme utíci*“ (9.9., A7).

Dále člení Bartošek titulky do dvou zastřešujících skupin v závislosti na formulaci titulků „...*ve vztahu ke tématu a obsahu textu...*“⁷⁴ tedy podle toho, zda jsou užity v rámci *zpravodajské stylové oblasti*, či *publicistické stylové oblasti v užším slova smyslu*. *Publicistické* titulky se vyznačují následujícími znaky: bývají krátké, jmenné, mají jednoduchou syntaktickou skladbu a převažuje u nich obrazný charakter.⁷⁵

Zpravodajské titulky lze rozdělit na další dvě podskupiny. První z nich se snaží „...*tlumočit v titulku podstatu celého zpravodajského sdělení.*“⁷⁶ (Například titulek: *Vláda včera přerušila jednání o rozpočtech* (9.9., A9).) V tomto případě lze titulek z hlediska obvyklé kompoziční výstavby převrácené pyramidy považovat za základnu zpravodajského textu.⁷⁷ Naproti tomu druhá skupina zpravodajských titulků podává jen informace částečné, obvykle

⁷⁰ Mistrík 1997, s. 318.

⁷¹ Minářová 2011, s. 258

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Čechová aj. 2003, s. 232.

⁷⁵ Bartošek 1997, s. 72.

⁷⁶ Tamtéž, s. 69.

⁷⁷ Čechová 2003, s. 232.

bez doprovodných nadtitulků a podtitulků, s cílem učinit text atraktivním. (Například titulek: *Obrazy za miliony ležely ve stodole* (30.9., A7).)

Bartoškovo dělení titulků na *zpravodajské* a *publicistické* je důležité ještě v jednom aspektu. Jak jsme už zmínili, odvozují se od dvou hlavních stylových podoblastí publicistického stylu, což na ně klade jisté nároky. Zpravodajské titulky předpokládají dodržování norem informační kvality ustanovených ve zpravodajství.

2.4 TITULKY A ZÁSADY INFORMAČNÍ KVALITY

Nyní můžeme určit, které z hodnot informační kvality lze do výzkumu zahrnout. *Vyváženost* je záležitostí celého textu, popřípadě i celého periodika.⁷⁸ Titulky tvoří jen malou část z materiálu, ve kterém lze vyváženost v MFD sledovat, proto nemůže tato zásada tvořit součást výzkumu. *Relevance* je do značné míry vždy subjektivní, tudíž i sporná,⁷⁹ a nadto z pouhých titulků málokdy vysledovatelná.

Vyplývá tedy, že budeme při analýze nuceni dát přednost těmto třem zásadám objektivity: *neutralitě, pravdivosti a informativnosti*, které lze v rámci titulků, ne však v rámci všech jazykových rovin, sledovat.

3 METODOLOGIE

Nyní přistupme k samotné analytické části, v níž bude pozornost věnována MFD z období září roku 2011. Náš výzkumný vzorek obsahuje dvacet pět vydání. Konkrétně se budeme zabývat zpravodajským segmentem sešitu A, jehož podoba je identická v rámci celé České republiky. Do sledovaného vzorku zahrnujeme jak titulky, tak i podtitulky a nadtitulky. Jelikož podtitulky jsou svou délkou i grafickým ztvárněním mnohdy zaměnitelné s perexem/leadem, rozhodli jsme se, že do výzkumu budeme zahrnovat ty, které nejsou zakončeny interpunkčním znaménkem, abychom od sebe kategorie podtitulku a perexu/leadu nějakým způsobem odlišili.

Do sledovaného vzorku dále nebudeme zahrnovat:

- Titulky z ostatních sešitů, tedy v regionálních mutacích a nepravidelných přílohách.
- Názvy rubrik.
- Popisky k fotografiím.

⁷⁸ McQuail 2007, s. 174.

⁷⁹ Tamtéž, s. 173.

- Titulky inzerce.
- Titulky analýz, které, ač umístované do zpravodajského kmene MFD, jsou primárně žánrem náležícím do stylové oblasti publicistiky v užším slova smyslu.
- Titulky rubriky *Zápisník*. Zpravidla se totiž jedná o poznámku, komentář či glosu, což jsou žánry, které rovněž náleží do stylové oblasti publicistiky v užším slova smyslu.
- Self promo titulky, které odkazují na další části v novinovém sešitě nebo dělají reklamu jinému, chystanému vydání.
- Stálé názvy zpravodajských rubrik *Z domova*, *Ze světa*, *Téma dne* a *Ekonomika*. Pokud se ale název rubriky v záhlaví sešitu promění, budeme ho do výzkumu zahrnovat jako nadtitulek.
- Titulky, které se v rámci jednoho vydání opakují. Často se stává, že titulek na titulní straně má „dvojče“ uvnitř sešitu. Počítat jej budeme jedině v případě, že se z kvalitativního hlediska změní. Například mu přibude nebo odpadne lexikum, změní se syntaktická struktura apod.

Jak jsme zmínili již v úvodu, budeme sledovat celkový počet porušení informační kvality i jejich druhy v rámci jazykových rovin i v rámci aspektů informační kvality. Každé jednotlivé porušení v daném titulku budeme počítat do celkového počtu zvláště, tedy jeden titulek může porušovat informační kvalitu vícekrát, a to i v rámci jedné jazykové roviny nebo jedné zásady informační kvality.

Praktickou část budeme doplňovat o nutnou teorii vnitřní i vnější lingvistiky. Samotný rozbor bude prováděn za pomoci jazykové a textové analýzy.

Vzorové příklady titulků doplníme, pokud to budeme považovat za vhodné, správnou variantou, která neporušuje zásady bezpříznakovosti a nocionality. Takové označíme hvězdičkou.

4 PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 JAZYKOVÝ KÓD A METAJAZYK

Jak tvrdí Srpová, chce-li si novinář udržet zájem publika, musí používat takové výrazové prostředky, které jsou všem srozumitelné. Tímto způsobem si zajišťuje, že jeho sdělení bude pochopeno i příjemci s omezeným vzděláním, na které je třeba brát ohled. V případě, že sdělení pro čtenáře srozumitelné není, nemohou se identifikovat s idejemi, které článek prezentuje.⁸⁰

Pokud novinář užívá prostředky stylisticky aktivní, měl by toto užití v textu indikovat vysloveným komentováním či graficky, nejčastěji uvozovkami. „*Tyto prostředky signalizují, že se produktor textu zamýšlí nad jazykovým ztvárněním myšlenky, že vědomě zařadí výraz příznakový nebo se explicitním způsobem distančuje od slov/slovních spojení užitých jinými osobami...*“⁸¹ Nicméně to, že

⁸⁰ Srpová 1998, s. 43.

⁸¹ Mareš 1983, cit. dle Srpová 1998, s. 43.

něspisovnost a jinou příznakovost výrazu touto signalizací omlouvá,⁸² nezaručuje srozumitelnost textu, proto budeme jako porušení informační kvality počítat i sdělení, od jejichž podoby se autor titulku distancuje.

Jazyk zpravodajství, aby dodržel „*princip všeobecné srozumitelnosti*“⁸³, vyžaduje z hlediska výrazových prostředků kód spisovný a bezpříznakový, tedy stylově neutrální, nociónální. Jak vysvětluje Mistrík, nociónální slovo vyjadřuje jen tolik, kolik je třeba pro objektivní komunikaci věcného, logického obsahu. Opakem takového slova je slovo expresivní. Expresse je totiž způsob nadneseného, osobně motivovaného vyjádření a expresivita je pak výsledek procesu exprese.⁸⁴ Příznakové jsou však ve zpravodajství i jevy, které nejsou expresivní samy o sobě, ale příznak v nich znamená například užití v rámci stylu, do kterého původně nepatří. Tyto příznakové a informační kvalitu porušující jevy se vyskytují ve všech jazykových rovinách, od morfologické až po rovinu textových komponentů.

4.1.1. Morfologická rovina

Podle Bartoška je tvarosloví ve zpravodajství až na výjimky spisovné.⁸⁵ I přes to jsme se v některých případech setkali s hovorovými variantami morfologickými, které jsou považovány za příznakové, tedy *neutralitu* porušující.

Nejen příznaková, ale do jisté míry i pejorativní může být u názvů obyvatelských koncovka *-ák*.⁸⁶ Setkali jsme se s ní jednou, a to v titulku: **Pražák** *nic neumí, bere fůru peněz a mluví jako trouba* (17. – 18. 9., A1).

Jako příznakové jsou uváděny i slovo tvorné *slovesné neologismy odvozené z podstatných jmen pomocí sufixů -ovat, -it*.⁸⁷ S tímto jevem jsme se setkali například u titulků *Pecina poslouchá a Tošovský bude šéfovat ČEZ, píše WikiLeaks* (6.9., A1) nebo *Topolánek chce lobbovat za ublí. Kandiduje na šéfa teplárníků* (3. – 4. 9., A4).

⁸² Čechová 2008, s. 261.

⁸³ Srpová 1998, s. 43.

⁸⁴ Mistrík 1997, s. 82 - 85.

⁸⁵ Bartošek, 2002, s. 58 - 60.

⁸⁶ Minářová 2011, s. 110 - 111.

⁸⁷ Tamtéž.

Univerbizované výrazy, které zkracují dvouslovné nebo víceslovné pojmenování příponami *-ář/ař, -ač, -ák, -ka, -ovka, -on, -čka* aj. jsou taktéž vyloučeny ze skupiny neutrálních výrazů.⁸⁸ Objevily se například v titulcích: *Jana Hlaváčová má **Parkinsona***. (1.9., A2) *Parkinsonova choroba, *Řídil autobus bez **řidičáku**, broží mu vězení* (3.9., A6) *Řidičský průkaz. K těmto výrazům se novináři uchylují pravděpodobně zejména z důvodů jazykové ekonomie, neboť značně šetří prostor.

4.1.1.1 Dílčí závěr

Jev	Druh aspektu informační kvality
	Neutralita
	Počet
Univerbizované výrazy	17
Slovesné neologismy	6
Obyvatelské názvy	1
Celkem	24

Tabulka č. 1: Morfologie

Morfologická stránka jazyka titulků MFD nevykazuje z hlediska zásad informační kvality mnoho porušení, což potvrzuje Bartošovo tvrzení stanovené v úvodu kapitoly. Vyskytující se nedostatky se týkaly kategorie *neutrality*, *informativnost* i *pravdivost* zůstaly neporušeny. Pouze v případě slovesných neologismů odvozených od podstatných jmen sufixy *-ovat* nebo *-it* lze v některých případech uvažovat o porušení zásady informativnosti, tedy srozumitelnosti, zejména pokud jsou odvozena od slov cizího původu (Například slovo *lobbovat*).

⁸⁸ Tamtéž.

4.1.2 Lexikální rovina

Lexikální rovina poskytuje široké pole výrazů, jimiž lze informační kvalitu potenciálně porušovat. Z hlediska příznakovosti můžeme ve slovní zásobě identifikovat pět vrstev lexika. Dělí se podle *příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka* (obecná čeština, regionalismy a dialektismy, na základě sociálních rozdílů pak profesionalismy, slang a argot), podle *původu slova* (internacionalismy), podle *časového zakořtení* (archaismy a historismy, neologismy), podle *stylových příznaků* (odborné termíny, poetismy a knižní slova, publicismy, hovorová slova) a podle *přítomnosti expresivity* (expresivita adherentní, inherentní a kontextová).⁸⁹ Za příznakové se ve zpravodajství považuje také užívání *nepřímých pojmenování* (metafory, metonymie, přirovnání a synekdochy).

Příznakovost lexika, která porušuje kritérium *neutrality*, se v některých ohledech kryje s kritériem *srozumitelnosti*. Děje se to zejména u internacionalismů, slangu a argotu, neologismů

⁸⁹ Jílek 2005, s. 8.

a odborných termínů. Navíc může být srozumitelnost snižována i užíváním zkratk. Kategorii *pravdivosti* pak lexikum porušuje, pokud jeho význam není jasně stanoven, tedy je vágní.

4.1.2.1 Nespisovné útvary národního jazyka

Podle Hausera řadíme mezi nespisovné útvary národního jazyka na základě územních rozdílů *obecnou češtinu*, jejíž výrazná část je nyní tvořena hovorovými slovy jako *dechovka*, *chleba*, *kluk*, *moc* ve smyslu mnoho nebo *pár* ve smyslu několik. Dále zde náleží slova s omezenějším okruhem použití, která již za hovorová považována nejsou, a to například *babral*, *flinta*, *kapánek* nebo *mindrák* a slova německého původu jako *furt*, *rygl* nebo *štafle*.

V našem vzorku jsme se s mnoha takovými výrazy nesetkali. Bylo to například v titulku *Kalousek zfactoval mladíka, jenž mu vulgárně nadával* (22.9., A4) nebo *Havel: Bude líp, jsem si jist* (14.9., A1).

Slova oblastní, neboli *regionalismy*, taktéž patří mezi útvary nespisovné na základě územních rozdílů. Jde o útvary nadřazené dialektům, v češtině jim odpovídají dvě skupiny výrazů: tzv. moravismy a čechismy. Ve zkoumaném vzorku se nevyskytl ani jeden regionalismus.

Na základě rozdílů sociálních se z nespisovných útvarů vyčleňuje *slang*, *argot* a skupina takzvaných *profesionalismů*, například v titulcích: *Kosinová a Šmerda nastoupili na vnitro* (2.9. A2) *Ministerstvo vnitra, *Když tramvaják usne, nabourá. Strojvedoucí ne* (29.9., A1) *Řidič tramvaje.

4.1.2.2 Vrstva slov cizích: Internacionalismy

Vrstva cizích slov se člení podle *přízpůsobení slovům domácím, stárí přejetí*, podle *jazyků, ze kterých bylo slovo přijato* a podle *funkce*.

Slova mohou být jazyku přízpůsobená v různých intenzitách, tedy mohou být adaptovaná zcela (slova zdomácnělá), ale také vůbec.⁹⁰ Při užívání slov zdomácnělých už nereflktujeme jejich původ. Jsou to slova jako *banka*, *barva*, *cibla*, *košile* nebo *škola*, a taková informační kvalitu neporušují. Jako chybné jsme nehodnotili ani slova, která svůj cizí původ nějakým způsobem prozrazují po formální stránce (Např. *gymnázium*, *nafta*, *praxe* apod.). Soustředili jsme se výhradně na taková slova, která v jazyce nejsou ještě zcela ustanovená nebo byla přejata v nedávné době, a svoji cizost si tak v rámci češtiny zachovávají.

Co se týká jazyků, z kterých byly internacionalismy v našem vzorku převzaty, největší podíl z nich tvořila angličtina. Některá z těchto slov byla češtině částečně přízpůsobená

⁹⁰ Hauser 1980, s. 51.

(Například v podtitulku *Neprošla změna stanov ODS, jež by omezila regionální **bosse**...* (27.9., A2)), jiná si zachovávala svoji původní formu. Narazili jsme na výrazy jako *hacker* (*Bátorův „další“ skandál. Jeho jménem prý urážel **hacker*** (7.9., A6)), *rating* (*Eurodlubopis by od S&P dostal řecký **rating*** (5.9. A11)) nebo také *Facebook* (***Facebook** zrušil stránku, jež vznikla kvůli útoku mačetami* (1.9., A4)). Z dalších často se vyskytujících původních jazyků to pak byla latina (*Budějovická **rektorka** zemřela na dovolené* (2.9., A4)), řečtina (*Proti kancelářskému **stereotypu*** (1.9., A4)), francouzština (*WikiLeaks vykradli, tajné **depeše** kolují po internetu* (2.9., A7)), ale třeba i sánškrť (*Antonín Hobý, **guru** české vědy, ...* (1.9., A4)).

Jako speciální případ hodnotíme titulek, který obsahoval nejen jedno cizí slovo, ale hned celou anglickou větu: ***Speak Czech, please!** Poslanci se potýkají s angličtinou* (10. – 11. 9., A1).

4.1.2.3 Vrstva slov podle časového příznaku

V této vrstvě se vyskytují slova, která jsou z hlediska současné doby v užívání anomální a nenáležejí do jádra slovní zásoby. Jedná se o slova, která se nepoužívají často, a to buď z toho důvodu, že jsou příliš stará, anebo naopak příliš mladá.

4.1.2.3.1 Historismy a archaismy

„*Historismy označují věci, jevy, skutečnosti již zaniklé...*“, kdežto „*archaismy jsou pojmenování ustupující jinému pojmenování novějšímu, které se stalo běžnějším.*“⁹¹ Archaismy lze rozdělit do dvou dalších podskupin v závislosti na tom, zda jde o jednotky zastaralé, které už byly ze slovní zásoby uživatelů jazyka vyřazeny, nebo zastarávající, kterých se přestává užívat postupně.⁹²

V našem vzorku jsme objevili pouze jeden historismus, a to v nadtitulku *Kouzelnické **klání*** (19.9. A4). Zda jde ale o čistý historismus lze s úspěchem pochybovat, neboť slovo klání se z periferie slovní zásoby vrací do vrstev bližším jádru, a to s pozměněným významem. Obvykle jej novináři používají ve smyslu boj, zápas nebo soutěž, takže by v tomhle případě bylo možno uvažovat i o zařazení slova k publicismům.. Slovník spisovné češtiny (dále jen

⁹¹ Jílek 2005, s. 20 - 21.

⁹² Tamtéž.

SSČ) jej však uvádí jako historismus s významem rytířský turnaj, případně také přeneseně jako knižní slovo ve smyslu sportovní utkání.

Archaismus byl ve vzorku rovněž jeden, a to v titulku: *Poslední, co spatřili, byl vrchol Mount Everestu* (26.9., A6).

4.1.2.3.2 Neologismy

Pojetí a chápání neologismů se v literatuře liší. Například Bečka, jako zastupitel starší literatury, neologismem nenazývá každé nově vzniklé slovo, nýbrž pouze ty, co vznikají ad hoc, tedy specificky pro určitou situaci a zpravidla mívají depreciativní podbarvení.⁹³ Mistrík zase chápe neologismus jako vágní a relativní pojem, protože hranice mezi neologismem a běžným slovem v aktivní slovní zásobě není jasně stanovena. V lexikologické rovině vychází z definice, že neologismus „...je nové slovo, kterým se pomenúva relativne nový pojem alebo nová realia.“⁹⁴ Jílek zahrnuje mezi neologismy *jednotky neperspektivní*, tedy nepřijaté náhrady za slova jiná, *autorská slova*, vytvořená zpravidla pro konkrétní dílo, *okazionalismy*, slova nahodilá nebo účelově vytvořená, a *pojmenování etapová*, která souvisí s pojmenováním nového předmětu nebo jevu a po určité době zcela vycházejí z užívání.⁹⁵

Často jsme se ve sledovaném vzorku setkali s neologismy, které souvisely s nově označovanými skutečnostmi. Zdrojem neologismů jsou například slova související s institucí Evropské unie. (*Růst cen v eurozóně zůstal na 2,5 procenta* (2.9. A3), *Eurodluhopis by od S&P dostal řecký rating* (5.9. A11). Dále jsme vysledovali neologismy slovtvorné (*Topolánek chce lobbovat za ublí. Kandiduje na šéfa teplárníků* (3.9, A4) viz. také 4.1.1. Morfologická rovina), expresivní okazionalismy (*Schwarzenberg jmenoval tructajemníka pro Unii* (5.9.A4), *Němci vynalezli „modlomat“, budku na modlení* (5.9., A1), *Vyhraje nejlepší, nejzaháčkovanější, nebo nejšedivější?* (20., A3)) i neologismy frazeologizované. Ty se často vyskytovaly jako nová a neoficiální pojmenování vytvořená pracovníky MFD, v mnoha případech měly také kvůli své neúplnosti a nepřesnosti potenciál porušovat pravdivostní aspekt informační kvality. Například titulek *Pokuta za Pospíšilův seznam komunistů: byly v něm chyby* (6.9., A2), kde tučně vyznačená část označuje seznam soudců, kteří byli před 1990 v komunistické straně. Nebo *„Paroubkův“ hotel: místo pro krále* (20.9., A4), kde tučně vyznačená část odkazuje k luxusnímu pražskému hotelu, který se dostal mezi deset nejlepších hotelů světa a jistou dobu jej Paroubek navštěvoval.

⁹³ Bečka 1973, s. 82 - 83.

⁹⁴ Mistrík 1997, s. 75.

⁹⁵ Jílek 2005, s. 21 - 22.

4.1.2.4 Vrstva slov podle stylových příznaků

Do této vrstvy řadíme čtyři skupiny slov: *hovorová slova*, *knižní slova*, *odborné termíny*, *poetismy* a *publicismy*.

4.1.2.4.1 Hovorová slova

Hovorová slova jsou vázána na mluvený projev a funkční styl hovorový. Zahrnují slova jak spisovná, tak i nespisovná. Jelikož slova hovorová nespisovná pochází z obecné češtiny a slangů, zpravidla náleží do více vrstev jazyka zároveň. Nad již zmíněné vrstvy slangu a obecné češtiny může patřit také ke slovům expresivním. Příznačné pro tuto vrstvu slov je její živost. Mluvený jazyk, se kterým je spjata, totiž podléhá neustálé obměně.⁹⁶ S touto vlastností souvisí i skutečnost, že určit, zda je slovo hovorové, či ne, může být do jisté míry subjektivní. „*Co se jeví mladší generaci jako neutrální, pociťuje generace starší jako hovorové.*“⁹⁷ V jiném než ve funkčním stylu jsou slova hovorová příznaková, tedy *neutralitu* porušující.

V námi analyzovaném vzorku se tato slova vyskytovala. V titulcích jsme narazili na slova vzniklá univerbizací (viz. 4.1.1. Morfologická rovina) a některá slangová slova: *Když tramvaják usne, nabourá. Strojvedoucí ne* (29.9., A1), *Z doby ledové do obchodáku* (29.9., A4). Dále jsme se setkali s hovorovými slovy například v těchto titulcích: *Dítě píchla vosa a máma má lékaři prozradit potrat* (1.9., A4), *Sarkozy má potíže, tajní špehovali noviny* (3.9., A8), *Bátorův „další“ skandál. Jeho jménem prý urážel hacker* (7.9., A6), *Fanoušci uctí mrtvé hokejisty zítra. Letadlu vysadily motory* (11.9., A1).

4.1.2.4.2 Knižní slova

„*Knižnost byla dříve součástí tvůrčího záměru autora, neboť některé literární školy usilovaly o vytvoření ‚vyššího‘ literárního vyjadřování.*“⁹⁸ Knižní slova jsou tedy spjata s psaným jazykem, i když u slavnostních příležitostí, například u předem připravovaných projevů, se mohou vyskytnout i v jazyku mluveném.

V MFD se knižní slova vyskytovala zřídka. Například v titulku *Jak žil Kaddáfí? Lidé jen zírají* (1.9. A6), kde ale může jít podle SSČ zároveň o hovorové slovo expresivní

⁹⁶ Hauser 1980, s. 30.

⁹⁷ Tamtéž, s. 31.

⁹⁸ Čechová 2008, s. 322.

ve významu hledět s úžasem. Nesporně knižní výrazy se pak vyskytly v titulcích *Smutek v ruské Jaroslavi. Nad mrtvými bokejisty **truchlí** i česká města, v nichž bráči působili* (9.9., A1) a *Slyšeli jsme keřik vězňů, líčí iránský **žalář** Američané* (27.9., A6).

4.1.2.4.3. Odborné termíny

„Termín je lexikální jednotka sloužící odbornému vyjadřování s přesným, zpravidla pojmovým významem, ve svém oboru jednoznačná, ustálená a normalizovaná bez vedlejších příznaků citových.“⁹⁹ Aby slovo bylo považováno za termín, musí tedy splňovat podmínky *přesnosti, normalizovanosti, nosnosti, neexpresivnosti a jednoznačnosti*, přičemž poslední zmíněný požadavek je vnímán jako nejzávažnější. Absolutně jednoznačných pojmenování je však v jazyce málo, proto se v souvislosti s terminologií mluví spíše o *jednoznačnosti relativní*. Ta zaručuje absolutní jednoznačnost uvnitř jedné příslušné terminologie.¹⁰⁰ Odborné termíny a terminologická spojení jsou stylově nepříznačkové pouze v odborné stylové oblasti, ve zpravodajství tedy porušují jednak aspekt neutrality, ale také aspekt informativnosti, neboť mohou činit text náročným na porozumění.

V námi sledovaném vzorku se vyskytly jak termíny jednoslovné: *V běloruském klášteře našli starou **fresku** svatého Václava* (3.9., A8), tak terminologická spojení: *ODS naštvála TOP 09 funkcí tajemníka pro EU. Bude **smírčí řízení*** (1.9., A2), *Hasiči z 11. září trpí **chorobným bujením*** (3.9. A9).

4.1.2.4.4 Poetismy

Poetismy jsou slova vázaná na umělecký styl, zvláště pak také na konkrétní směry nebo autory. Většinou pochází ze staršího básnického jazyka, nicméně i novodobí básníci mají své vlastní poetismy. Jsou to tedy záměrně vytvářená zvláštní slova, která mají básnický jazyk obohacovat a dodávat mu tak na jeho výlučnosti.¹⁰¹

V měsíčním vzorku MFD jsme neobjevili jediný poetismus.

4.1.2.4.5 Publicismy

Vznik publicismů je určen dvěma skutečnostmi. Jednak jsou nové publicismy generovány díky potřebě aktualizovat vyjadřování, jednak jsou ustanovovány, a tudíž

⁹⁹ Hauser 1980, s. 35

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 32 - 33.

¹⁰¹ Hauser 1980, s. 40.

stereotypizovány, kvůli produkčním limitům při tvorbě zpravodajských sdělení. (Viz. 2.2.1) Vznikají tak jednoslovné, ale i víceslovné lexikální jednotky, které jsou bezpříznakové pouze v dílčí stylové oblasti publicistické v užším slova smyslu. Ve zpravodajství často porušují kategorii *neutrality*.

Vznikají „...*posunem významu lexikálních jednotek původně náležejících do jiných oblastí vyjadřování, i zcela neutrálních.*“¹⁰² Mohou též vzniknout zcela nově, a to buď sémantickým přenosem, fixací dvou a více lexikálních jednotek v rámci automatizace, nebo pozměněním původní podoby frazeologismu v rámci aktualizace.

Setkali jsme se s například s těmito publicismy: **Kauza tatra: dovolená náměstka, poslance a zbrojaře zajímá policii** (9.9., A4), **Nečas chtěl oslabit kmotry. Neuspěl** (27. – 28.9., A2), **Bitva ve věznicích, tvrdý boj v pustině. URNA se odhaluje** (10.9. A4).

4.1.2.5 Pojmenování expresivní

Expresivní pojmenování jsou taková, která kromě základního, tedy nociónálního významu, obsahují i příznak citový nebo volní. Základní dělení určuje tři skupiny pojmenování s expresivitou, a to buď s expresivitou *inherentní*, *adherentní* nebo *kontextovou*.¹⁰³

Sémantické dělení člení skupinu *expresiv inherentních* na: *eufemismy*, neboli zjemňující slova a výrazy pro nepříjemné věci, *dysfemismy*, které jsou protipólem eufemismů, *pejorativa*, což jsou slova, jejichž prostřednictvím vyjadřuje mluvčí negativní postoj k pojmenovávané realitě, *vulgarismy*, neboli pojmenování pro choulostivé nebo nechutné fyziologické jevy v souvislosti s člověkem, *deminutiva*, což jsou zdrobňující slova, která primárně vyjadřovala menší velikost a na základě dětské řeči se na ně přenesl i citový význam, *hypokoristika*, tedy deminutiva jmen a příbuzenských vztahů a *augmentativa*, neboli zveličující názvy, které implikují vztah nesympatie mluvčího k pojmenovávané skutečnosti. Dále existují slova, „...*jejichž expresivita spočívá přímo ve významu.*...“¹⁰⁴

Adherentní expresivita pojmenování bývá dána jedním z významů polysémnní lexikální jednotky, a to zásadně s variantním, tedy ne základním (invariantním).¹⁰⁵

Kontextová expresivita je určena zejména záměrným užitím některé lexikální jednotky ve stylové sféře, do které nenáleží.

¹⁰² Jílek 2005, s. 18.

¹⁰³ Tamtéž, s. 23 -25.

¹⁰⁴ Mistrík 1997, s. 82

¹⁰⁵ Jílek 2005, s. 25.

V našem vzorku jsme se setkali téměř se všemi druhy expresivity. Ze slov s expresivitou inherentní to byly například eufemismy: *Africká nobelistka a „Matka stromů“ podlehla rakovině* (27. – 28.9., A6), vulgarismy: *Po smutku vztek: Je tu bordel* (10.9., A2), deminutiva: *Internet padá, na dortík se čeká. A dráhy se snaží* (27. – 28.9., A2), *Dvouletý chlapeček srazil antem babičku* (13.9., A4).

Dále jsme se setkali se slovy, jejichž expresivita je dána samotným významem: *Nechceme maturitu z podivných akademií, rozčilují se gymnazisté* (1.9. A2), *ODS naštvála TOP 09 funkcí tajemníka pro EU. Bude smířčí řízení* (1.9. A2), *Poláci prchají z Bytomi, domy jim padají na hlavu* (1.9., A7). V některých případech se ve vzorku vyskytla i expresivita kontextová, v následujícím titulku konkrétně ironizující: *Toaletní papír v sejmu zdobí volební sliby Tuskovy strany* (2.9., A7)

4.1.2.6. Pojmenování nepřímá

Prostředky nepřímé nominace, tedy obrazná vyjádření, jsou taková vyjádření, která užívají slov pro označení jiné skutečnosti, než tato slova označují obvykle. Tedy jde o skutečnost, která „...je vyjádřena oklikou přes slovo s jiným významem. Toto neobvyklé užití poznáme z kontextu, tj. z konfrontace slov užitých ve větě, popř. i v sousedních větách a z celkového smyslu, jejíž slova ve vzájemném vztahu dostávají.“¹⁰⁶ Jsou rozdělena do čtyř skupin: *metafory, metonymie, přirovnání a synekdochy*. Jelikož metafory a přirovnání a stejně tak metonymie a synekdochy, vznikají obdobným způsobem, rozhodli jsme se je zařazovat do výsledků v rámci jedné, respektive v rámci dvou skupin. (Pro každá dvě pojmenování jedna skupina.)

4.1.2.6.1 Metafory, přirovnání

Metafora je nepřímé pojmenování na základě vnější podobnosti označované a označující skutečnosti. Tyto podobnosti se mohou týkat tvaru, barvy, umístění, rozsahu nebo funkce.¹⁰⁷ Ve zpravodajství se často objevují metafory se známým obrazným podkladem, obměňuje se jen jejich formulace.¹⁰⁸ V našem vzorku jsme se s metaforami tohoto typu setkali například v titulcích: *Ředitelka gymnázia končí, neustála protesty* (3.9. A6), *Obamova slova mají vzkřísit ekonomiku* (9.9., A9), *Ve vedení ODS přitahuje. Vybodí Nečas Pospíšila?* (12.9., A1).

Hodně časté byly také personifikující metafory: *USA sledují „temné“ zbrojení v Česku 20 let* (5.9. A4), *Policie začíná vyšetřovat, kdo a za co privatizoval Škodu* (20.9., A1), *Zima letos přišla neobvykle brzy* (20.9., A7).

¹⁰⁶ Bečka 1973, s. 51.

¹⁰⁷ Jílek 2005, s. 44.

¹⁰⁸ Bečka 1973, s. 54.

Dále jsme se setkali i s metaforami původními, tedy aktualizujícími: *Poštovní fantom bude ve vězení osm let* (3.9.A6), *Rebelové lapili „popravčí“ Hudu, libyjského ďábla v ženském těle* (6.9., A10).

A samostatnou skupinu metafor pak ve sledovaném vzorku tvořila *apelativizovaná propria*, neboli zobecněná vlastní jména, která jsou generalizována na základě fyzických či charakterových rysů nebo vlastností původního nositele jména.¹⁰⁹ V našem vzorku se vyskytly například v titulcích: *Český „Fritzl“ dostal o dva roky přísnější trest* (2.9., A4), *Jamajský „Robin Hood“ se přiznal k vydírání i násilí* (2.9. A7).

Metafora společně s přirovnáním jsou základním prostředkem analogie a využívá se jich zejména proto, aby bylo dosaženo vyššího stupně názornosti.¹¹⁰

4.1.2.6.2. Metonymie, synekdocha

Metonymie je nepřímé pojmenování vytvořené na základě vnitřní souvislosti s původním neobrazným pojmenováním. *Synekdocha* je stejné podstaty jako metonymie, ale namísto „...vnitřní souvislosti v čase, prostoru nebo příčině je tu souvislost mezi celkem a částí. Většinou je celek nazván některou částí...“,“¹¹¹

Ve zpravodajství se užívají zejména takzvané *metonymie zkratkové*, které jsou výhodné z hlediska jazykové ekonomie. Jde o heslová slova, která „...v sobě uzavírají celý komplex sdružených představ.“¹¹² Bečka píše, že „...jsou to metonymie čtenářům novin dobře známé...“, i přesto jsme je však považovali za pochybení.¹¹³ Setkali jsme se například s titulky: *ČT začne znovu bojovat o diváky* (22.9., A3), *Konec přátelství. Turecko opouští Izrael kvůli flotile* (3.9., A9), *Čunek radil Vansdorfu, aby vystěhoval Romy* (23.9., A5), *Firmy jsou opatrné, nabírat bude jen výroba* (14.9., A12).

Dále se ve zpravodajství využívají i jiné metonymie, které jsou jazykově úsporné, například přenesení autorova jména na jeho dílo nebo data či místa události na samotnou událost. (*Hasiči z 11. září trpí chorobným bujením* (3.9. A9), *Hrozí další Šluknovy. Nečas zpřísní zákony* (14.9., A1)).

¹⁰⁹ Jílek 2005, s. 44.

¹¹⁰ Srpová 1997, s. 106.

¹¹¹ Bečka 1973, s. 51.

¹¹² Bečka 1973, s. 52 - 53.

¹¹³ Zde je třeba dodat, že toto platí i u některých jiných kategorií. (Např. Zkratky, personifikující metafory... Viz. dále.) Vycházíme však z ideálního konceptu, tedy striktního dodržování zpravodajské normy. V opačném případě, tedy kdybychom čtenářům přisuzovali určité předvedění, které zajisté ve skutečnosti mají, bylo by obtížné posoudit, jaké jevy informační kvalitu porušují a jaké už ne.

4.1.2.7. Frazeologismy

Frazeologismy jsou ustálená spojení více slov v *jeden* celek za účelem pojmenování *jedné* skutečnosti, a vytvářejí tedy *jeden význam*.¹¹⁴ Tato spojení jsou lexikalizována, neboť „...významová samostatnost slov, z nichž se skládají, je značně oslabena anebo je vůbec zrušena.“¹¹⁵ Míra lexikalizace závisí na tom, zda jde o frazeologismy (obrazné) jako celek, nebo frazeologismy s jedním frazeologizovaným členem.¹¹⁶ Často v sobě nesou příznak expresivity, proto porušují neutralitu zpravodajských sdělení, a to například v těchto částečně frazeologizovaných pojmenováních: **Černý den** hokeje (8.9., A1), *Velký bratr: stát vám uvidí dovnitř těla* (1.9. A1), *Zákulisní tragédie: rodina žila pod tlakem* (4.9. A4), nebo ve frazémeh úplných: 11. *září 2011: Amerika se bojí „osamělých vlků“* (10. - 11. 9., A1), *Máš se plazit, tak nelétej. Jinak musíš z kola ven* (16.9., A7).

4.1.2.8. Lexikum hodnotící

Přítomnost subjektivního hodnocení ve zpravodajství není žádoucí. Požadavek absence hodnocení vychází z požadavku objektivit prezentovaného sdělení. Přesto se můžeme setkat ve zpravodajství MFD s výrazy, které tento nárok nesplňují, a to i přesto, že jejich užívání je v etickém kodexu MFD zakázáno.¹¹⁷ Zda k tomu ze strany novinářů dochází vědomě, nemůžeme posoudit. Setkali jsme se s těmito typy hodnotících slov: *Studují gymnázium, spolužáci jsou hrobníci. Školy se překotně slučují.* (1.9. A1), *Soudkyně trpělivě vyslechla obhájce a poslala lékaře Bartáka do vazby.* (1.9. A4), *Nechodte k lékaři jen jako pacient. Teď už jako klient* (8.9. A9), *Obluda pod Sněžkou nabání Polákům hrůzu. Ale také turisty* (17.9., A7, slovo obluda odkazuje k novému hotelu na polské straně od Sněžky.).

4.1.2.9 Lexikum vágní

Přítomnost vágního lexika ve zpravodajství porušuje zásadu pravdivosti. Taková slova vytvářejí prostor pro nepochopení nebo pro mnohoznačný výklad daného sdělení. V našem vzorku se tato slova několikrát vyskytla, například v titulku: *V čele vlády je major Nečas, ministr*

¹¹⁴ Mistrík 1997, s. 92.

¹¹⁵ Bečka 1973, s. 57.

¹¹⁶ Jílek 2005, s. 19.

¹¹⁷ Etický kodex [online] URL: <<http://epaper.mfdnes.cz/o-mf-dnes/eticky-kodex>> [cit. 2012-5-10].

obrany má modrou (3.9., A6). Vzhledem ke stavbě věty lze jen těžko dedukovat, co bylo slovem modrá myšleno, pokud se nevyznáme v důstojnických hodnostech.

4.1.2.10 Zkratky

Zkratky ve zpravodajství porušují zásadu informativnosti, neboť mohou komplikovat porozumění textu. Z hlediska jazykové ekonomie jsou ale výhodné. Zejména u titulků, které jsou prostorově výrazně omezeny, je jejich užívání velmi časté. Jedná se o zkratky, které jsou užívány běžně, a čtenářům jsou proto dobře známé. Nicméně, některé méně užívané zkratky mohou četbu titulků značně komplikovat. Jde zejména o takové z nich, které nejsou doprovázeny vysvětlením, co daná zkratka značí. Tedy jde-li o firmu, stranu, agenturu apod.

V našem vzorku se objevovaly jak zkratky známé: *ODS* naštvála *TOP 09* funkcí tajemníka pro *EU*. Bude smířčí řízení (1.9., A2), *Pád velkého šéfa ČEZ* (15.9., A1), *Manažerů z ČT* prchají ještě před nástupem nového šéfa (29.9., A3), tak zkratky poměrně cizí, které nebyly doprovázeny vysvětlujícími výrazy: *UBS* přišla o dvě miliardy dolarů, zradil ji „divoký obchodník“ (16.9., A9), *Eurodluhopis* by od *S&P* dostal řecký rating (5.9., A11).

4.1.2.11 Dílčí závěr

Jev		Druh aspektu informační kvality		
		Neutralita	Informativnost	Pravdivost
		Počet		
Nespisovné útvary NJ	Obecná čeština	6	–	–
	Regionalismy	0	–	–
	Slang, argot	16	16	–
Původ slova	Internacionalismy	192	192	–
Časové zakotvení	Neologismy	49	49	–
	Archaismy, historismy	2	–	–
	Hovorová slova	24	–	–

Přítomnost stylových příznaků	Knižní slova	5	–	–
	Odborné termíny	99	99	–
	Poetismy	0	–	–
	Publicismy	24	–	–
Přítomnost expresivity	Slova expresivní	53	–	–
Nepřímá pojmenování	Metafory, přirovnání	352	–	–
	Metonymie, synekdochy	149	–	–
	Frazeologismy	67	–	–
Přítomnost hodnocení	Slova hodnotící	160	–	–
Přítomnost zkratk	Zkratky	–	126	–
Přítomnost Vágnosti	Slova vágní	–	–	8
Celkem		1198	482	8

Tabulka č. 2: Lexikologie

Lexikum nám poskytlo bohatý materiál pro zkoumání porušování zásad informační kvality. Ve vzorku jsme narazili na celkem 1688 pochybení. Ze zjištěného vyplývá, že zaměstnanci MFD se při tvorbě titulků neomezují na volbu nociónálních a bezpříznakových slov. Objevená porušení informační kvality se týkala jak *neutrality*, tak *informativnosti* a *pravdivosti*.

Jak lze vyčíst z tabulky, *neutralita* byla porušena dohromady v 1198 případech, a byla tedy nejčastěji porušovanou zásadou informační kvality. Největší měrou k tomu přispěla kategorie nepřímých pojmenování. Velmi často se v titulcích vyskytovaly také internacionalismy, termíny, expresivní lexikum společně s dalšími hodnotícími výrazy a frazeologismy. Naopak minimálně jsme narazili na slova obecné češtiny, archaismy, historismy, knižní slova. Ani kategorie slangu a argotu netvořily výrazné procento objevených porušení. Ve vzorku se nevyskytoval ani jeden regionalismus a poetismus.

Zásady *informativnosti*, které, jak jsme již zmínili výše, se překrývají se zásadou *neutrality*, byly porušeny v dohromady 482 případech. Nejčastějším porušením pak bylo užívání zkratk, internacionalismů a odborných termínů.

Zásadu pravdivosti porušují z lexikálního hlediska pouze slova vágní, a těch se v námi sledovaném vzorku vyskytovalo zanedbatelné množství. Celkem jsme narazili na 8 vágních slov.

4.1.3 Syntaktická rovina

Podle Minářové se syntax titulků v současné době vyznačuje ubýváním heslovitých titulků a titulků stylizovaných jako větné ekvivalenty, na druhou stranu ale také stále častějším využíváním rozvitých vět dvojčlenných, popřípadě vět eliptických i celých souvětí. Převládají proto titulky *dlouhé nad krátkými*.¹¹⁸

Současné trendy v syntaxi tudíž poskytují více prostoru pro zkoumání jevů, se kterými se častěji setkáváme až v samotném textu. Teoreticky lze v titulcích vysledovat jak *defektní*, tak *expresivní syntaktické konstrukce* a jiné *syntaktické nedostatky* z hlediska informační kvality. Jejich jednotlivé druhy mohou porušovat zásady *neutrality*, *informativnosti* i *pravdivosti*.

4.1.3.1 Defektní syntaktické konstrukce

¹¹⁸ Minářová 2011, s. 257.

Mezi defektní syntaktické konstrukce bývají zařazovány tyto jevy: *anakolut*, *atrakce*, *kontaminace* a *zeugma*. *Anakolut*, neboli vyšnutí z větné vazby, je „...*změna větného schématu uprostřed věty...*“, což znamená, že „...*věta není dokončena v té stavbě, v které byla začata.*“¹¹⁹ (Děje se to například ve větě: Podmínkou zápisu do katastru je předložení všech kupních smluv, a to ověřené kopie.) *Atrakce*, čili syntaktická spodobá, vzniká asimilací tvaru. Některé z atrakcí jsou ustálené. (Například jde o spojení *širší než delší*. Gramaticky správně by bylo spojení *širší než dlouhý*.)¹²⁰ Ke *kontaminaci* dochází, pokud zaměníme vazbu jednoho slovesa s vazbou, která patří ke slovesu jinému. (Například pokud vazbu *zamezít něco* smísíme s vazbou *předcházet něčemu*, může nám z toho vzejít kontaminovaná vazba slov *zamezít něčemu*, která je gramaticky chybná.)¹²¹ Pod pojmem *Zeugma* se rozumí „...*spojení slova v jednom tvaru se dvěma slovy, z nichž každé vyžaduje jinou vazbu.*“¹²² (Například ve větě: Proudí lidí neustále vcházely a vycházely z budovy hlavní pošty. *Z budovy* je možno *vycházet*, ale není možno *z budovy vcházet*. Zde je třeba vazby oddělit a u slovesa *vcházet* použít *do*.)¹²³

V našem vzorku jsme nezaznamenali ani jednu syntakticky defektní konstrukci.

4.1.3.2. Expresivní syntaktické konstrukce

Syntaktické konstrukce mohou být, stejně jako slova, bezpříznakové a příznakové. Nocionální konstrukce jsou takové, které nevyjadřují osobní zaujetí. Za expresivní se považují: *apoziopeze*, *elipsa*, *kataforická elipsa*, *parenteze* a *vytýkací konstrukce*.

4.1.3.2.1 Apoziopeze

Apoziopeze je násilně ukončená výpověď. Tato konstrukce je jednou z nejexpresivnějších, neboť jádro výpovědi je často mimo danou výpověď, to znamená, že je schováno za ony tři tečky, které výpověď násilně ukončují a příjemce si musí zbytek sdělení domyslet.¹²⁴

¹¹⁹ Bečka 1973, s. 186.

¹²⁰ Mítrík 1997, s. 207.

¹²¹ Čechová 2008, s. 186.

¹²² Bečka 1973, s. 186.

¹²³ Tamtéž, s. 186 - 187.

¹²⁴ Mítrík 1997, s. 195.

V našem vzorku jsme se s apoziopézí setkali celkem pětkrát. Bylo to například v titulcích: *Letadlo se houpalo... a začalo padat* (8.9., A4), *Já z té zasn... země odejdu, lál Berlusconi* (3.9., A8). V jednom případě byla nedokončená výpověď označena dokonce čtyřmi tečkami: *A vítězem se stává.... Kritici přesně trefili scénář ekotendru* (14.9. A3).

4.1.3.2.2 Elipsa

Elipsa znamená nevyjádření některého z členů věty, který se vyrozumívá z kontextu.¹²⁵ Ačkoli autorovi textu je celý obsah věty znám, čtenáři může elipsa porozumění textu ztížit.

Korán plný překlepů. Kdo jej tiskl? Čína (2.9. A6, *Korán je plný překlepů), *Výslech u soudu přes video, místo vazby jen dohled* (24.9. A3, *Např. Výslech u soudu *proběhl* přes video, místo vazby *stačil* jen dohled), *Ruské stroje jsou konstruovány, aby vydržely všechno. A aerolinky na to hřeší - zanedbávají servis* (9.9. A3) * Ruské stroje jsou konstruovány *tak*, aby...

4.1.3.2.3 Kataforická elipsa

Kataforická elipsa značí vynechání podmětu. Je velmi častým způsobem výstavby titulku, a to zejména titulků, které uvádějí kriminální kauzy.¹²⁶ I v našem vzorku jsme se s ní setkávali běžně, například v těchto titulcích: *Studují gymnázium, spolužáci jsou hrobníci. Školy se překotně slučují* (1.9. A1), *Řídil autobus bez řidičáku, brozí mu vězení* (3.9. A6), *Po porodu jí úřady vzaly dceru. Patří matce, říká soud* (7.9., A7).

4.1.3.2.4 Parenthese

Jak píše Mistrík, *parenthese*, neboli vsuvka, je vložený prvek, pomocí kterého autor komentuje nebo doplňuje svoji výpověď. Takové doplnění činí výpověď takzvaně plastickou, víceúrovňovou. Ne vždy musí být parenthese expresivní, ale v zásadě vždy je v ní obsažen prvek jakési modifikace, vždy stojí mimo rámec gramatického modelu věty.¹²⁷

Parenthesi chápeme tedy jako konstrukci porušující *neutralitu*, na rozdíl od mluveného projevu, kde nadto může ohrožovat i srozumitelnost sdělení. V námi zkoumaném vzorku se vyskytla například v těchto titulcích: *Šilhavá vačice, hvězda německé zoo, zemřela* (29.9., A11), *Věci*

¹²⁵ Tamtéž, s. 197.

¹²⁶ Schneiderová 2008, s. 18.

¹²⁷ Mistrík 1997, s. 187.

veřejné chtějí pro svého šéfa Radka Johna, jenž je jen řádový poslanec, důstojnou funkci. Bude asi dohlížet na korupci u policie (29.9., A1).

4.1.3.2.5 Vytýkací konstrukce

S vytýkací konstrukcí jsme se v titulcích nesetkali ani jednou.

4.1.3.3 Jiná porušení informační kvality v syntaxi

Kromě výše zmíněných expresivních a defektních syntaktických konstrukcí jsme se ve vzorku setkali ještě s několika jevy, které porušovaly zásady informační kvality. Nejčastějším z nich bylo *asyndetické spojení vět*, které snižuje srozumitelnost textu.¹²⁸ Jedná se o bezespoječné spojení vět tak, že mezi nimi není jasná souvislost nebo návaznost. Dobře to ilustrují následující příklady titulků: *Sarkozy má potíže, tajní špehovali noviny* (3.9. A8), *Otevřený úřad je Kuřím, zavřené jsou Šestajovice* (30.9., A3), *Výslech u soudu přes video, místo vazby jen dohled* (24.9. A3).

Dalším nedostatkem, který snižuje srozumitelnost textu, jsou *nepravé větné dvojice*. Jsou to dvojice s nejasnou syntaktickou závislostí. Například v titulku *ODS naštvála TOP 09 funkcí tajemníka pro EU. Bude smířčt řízení* (1.9. A2) není jasné, kdo koho naštvál, což je z hlediska informativnosti stěžejní údaj.

Jinou kategorií porušení informativnosti jsou *nevhodná užití spojek nebo předložek*. Například v titulku: *Ruské stroje jsou konstruovány, aby vydržely všechno. A aerolinky na to břeší - zanedbávají servis* (9.9., A3), kde je nevhodně užitá spojka *aby*. (Viz 4.1.3.2.2 Elipsa.).

Ztráta prepozice je z hlediska zásad srozumitelnosti chybou zejména u mluvené podoby komunikátů, u psaného textu je však tento nedostatek závažnější méně, jelikož příjemce se může ke sdělení vrátit. Ke ztrátě prepozice dochází tehdy, je-li mezi podmět a přísudek vloženo velké množství větných členů.

Osamostatněný větný člen lze chápat také jako typ vytýkací konstrukce, neboť je vyloučen z dané věty, a to tak, že je buď anteponován, nebo postponován. Lze jim lehce zdůraznit jednotlivou skutečnost, na kterou chceme upozornit a která by ve větě mohla zapadnout.

V námi sledovaném vzorku se tento jev vyskytoval například v titulcích: *Muž lezl po budově Úřadu vlády. Na protest* (29.9. A4), *Pardubický hejtman je v práci. S novou ledvinou* (6.9. A2), *Kajánek chtěl znovu utéct. S komplicem a rukojmím* (7.9., A1).

¹²⁸ Schneiderová 2008, s. 11.

Podobný účinek jako osamostatnění větného členu má i *subjektivní pořadí tématu*, neboli východiska, a *rématu*, neboli jádra. Upřednostnění rématu před tématem je v rozporu s *neutralitou* syntaxe. Ve sledovaném vzorku se vyskytovalo například v těchto titulcích: **Hygienika Víta vyšetřuje policie** (14.9., A5), **Končí 60wattové žárovky, chybět budou polovině lidí** (1.9., A8), **Osm let vězení dostali novodobí otrokáři** (2.9., A4), **Třeštkové film Katka bojuje o prestižní titul** (3.9., A7).

Dále nebylo neobvyklé, když *dvě věty, jejichž syntaktický vztah byl vyjádřen spojkou, byly odděleny tečkou*,¹²⁹ čímž byla porušena zásada neutrality. Tento jev působí podobně jako například osamostatnění větného členu. Stavba souvětí je násilně přerušena a jedna z částí vyloučena do věty stojící samostatně. Objevil se například v titulcích: *V Jaroslavi mě nechtěli. Proto teď žiju* (9.9., A3), *Máš se plazit, tak nelétěj. Jinak musíš z kola ven* (16.9., A7), *EU je v krizi. Tak zavádí novou daň* (29.9., A1).

Příznaková slovesná kategorie osoby je jedním z kontaktoých prostředků,¹³⁰ který porušuje zásadu neutrality. Používáním jiných slovesných osob, než je třetí osoba singuláru a plurálu, vyzdvihuje autor do popředí sám sebe nebo příjemce. Nejčastěji se setkáváme s první a druhou osobou plurálu. Například v titulku: *Učitel nemá na vaše dítě čas. Zaplat'te mu asistenta* (26.9., A4).

4.1.3.4 Dílčí závěr

Jev		Druh aspektu informační kvality		
		Neutralita	Informativnost	Pravdivost
		Počet		
Expresivní syntaktické konstrukce	Apoziopeze	5	5	–
	Elipsa	30	30	–
	Kat. elipsa	38	38	–
	Osamostatněný větný člen	19	–	–
	Subjektivní pořadí T-R	28	–	–
	Parenteze	13	–	–
	Vytýkací konstrukce	0	–	–

¹²⁹ Schneiderová 2008, s 11.

¹³⁰ Minářová 2011, s. 232.

Defektní syntaktické konstrukce	Anakolut			
	Atrakce			
	Kontaminace Zeugma	–	0	–
Ostatní porušení IK¹³¹ v syntaxi	Asyndetické spojení vět	–	57	57
	Nepravé větné dvojice	–	4	4
	Nepravé vedlejší věty	–	0	–
	Nevhodné spojky, předložky	–	3	–
	Ztráta prepozice	–	3	–
	Příznaková kategorie osoby	15	–	–
	Tečka před spojkou	–	6	–
	Celkem	148	146	61

Tabulka č. 3

Rovněž syntaktická rovina nám nabídla pestrý materiál pro zkoumání porušování informační kvality. Setkali jsme se s celkem 355 porušeními. Stejně jako v případě slovní zásoby se chybné jevy vyskytovaly ve všech třech sledovaných kategoriích. *Neutralita* byla porušována nejčastěji přítomností elipsy a kataforické elipsy. Mnohdy jsme se setkali také s osamostatněným větným členem a parentezí. Celkem jsme narazili na 148 porušení *neutrality*.

Informativnost byla tentokrát s četností porušení ve velmi těsném závěsu za *neutralitou*, což bylo zapříčiněno zejména asyndetickým spojováním vět, které se ve vzorku vyskytovalo nadměrně často. Dále k výsledku výrazně přispěly i expresivní syntaktické konstrukce. *Pravdivost* u syntaxe porušovaly nejasné syntaktické závislosti, tedy opět asyndetické spojení vět a nepravé větné dvojice.

¹³¹ Informační kvalita

To, že se ve vzorku neobjevily *defektní syntaktické konstrukce* přičítáme skutečnosti, že jako takové se nejčastěji vyskytují v podobě mluvené.¹³² Dalším důvodem, proč jsme na tyto konstrukce nenarazili ani jednou, může být také to, že titulek, jakožto nejexponovanější část textu, je podroben důraznějším korektorským kontrolám než texty článků, a proto je pravděpodobnost výskytu syntaktických chyb daleko menší.

U *vytýkácích konstrukcí* jsme rovněž nezaznamenali ani jeden jev. Je to nejspíše proto, že v tomto směru mají novináři ve zvyku uplatňovat častěji jiné subjektivní typy konstrukcí. (Zejména osamostatňování větného členu, subjektivní pořadí tématu a rématu či oddělování na sobě závislých vět tečkou, přičemž jejich vztah je vyjádřen spojkou.)

4.1.4 Rovina textových komponentů

Rovina textových komponentů se týká oblasti vnější lingvistiky. „Pod označením *textové komponenty* rozumíme prvky výstavby textu, které nejsou vázány na standardizovaný vzorec. Jde o prostředky typické pro publicistickou oblast. Textovým komponentem se může stát i textový vzorec či jeho část...“¹³³

V rámci titulků, zvláště pak titulků dlouhých a souvětých, můžeme vysledovat určité náznaky textových modelů, které jsou pro zpravodajství příznakové. Jde o textové modely (Dále TM): *TM nevěcný popis*, *TM úvahový*, *TM výkladový* a *TM vyprávěcí*. Na tyto textové modely jsou dále vázány také specifické textové vzorce, které v sobě v rámci zpravodajské oblasti rovněž nesou příznak, a to například žánry *story*, *report* nebo *portrét*.

¹³² Mistrík 1997, s. 207.

¹³³ Jílek 2009, s. 62.

Dalšími specifickými a hojně užívanými¹³⁴ komponenty při výstavbě zpravodajských sdělení jsou *citace* a *parafráze*.¹³⁵ Jako takové mají potenciál sdělení objektivizovat, v určitých případech ale na druhou stranu také snižovat jeho informační kvalitu.

Kromě citátů a parafrází se v titulcích užívá i jiná forma uvádění dříve řečeného. Jde o různé typy *účelových modifikací intertextů, kulturních a literárních aluzí i reminiscencí*.¹³⁶

Jiný druh příznaku lze vysledovat v oblasti *modality sdělení*. Jako nejméně příznaková modálnost věty je chápána funkce oznamovací¹³⁷, všechny ostatní jsou z hlediska zpravodajské stylové oblasti příznakové, tedy porušují zásadu neutrality.

Dále existuje skupina slov jako: *prý, zřejmě, údajně (údajný/á)*, která se používají při *uvádění přejatého sdělení* a slouží novinářům jako prostředek, díky kterému se od daného sdělení snadno distancují, aniž by byli nuceni uvést původce informací, a proto porušují zásadu *neutrality*.

V rámci titulků se dá dále sledovat rovněž koherence textu. Pokud není dodržena, informativnost textu je porušena.

4.1.4.1 Textové modely

Textové modely, neboli slohové postupy, patří k nejzávažnějším kompozičním prostředkům a představují kompoziční osu v textu rozvíjeného obsahu.¹³⁸ V dílčí zpravodajské stylové oblasti je z textových modelů vhodné zejména „...*použití informačního a věcného popisného slohového postupu (prostý popis, věcná přímá charakteristika)*...“¹³⁹ *Informační postup* je charakterizován jako nejjednodušší textový model a jeho základem je výčet, neboť nic neobjasňuje a nezdůvodňuje, ale pouze konstatuje.¹⁴⁰ *Popisný slohový postup* se snaží na základě smyslového vnímání předat co nejdokonalejší informaci a svědectví o skutečné události.¹⁴¹

Z ostatních textových modelů lze za bezpříznakové v dílčí zpravodajské stylové oblasti považovat pouze *odborný popis* a *výkladový slohový postup* v rámci rozšířených zpráv, zejména při vysvětlování složitých jevů.¹⁴² Tyto případy ale titulky, s ohledem na svoji délku, nepostihují.

¹³⁴ Tamtéž, s. 63

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Minářová 2011, s. 256.

¹³⁷ Mítrík 1997, s. 178.

¹³⁸ Minářová 2011, s. 78.

¹³⁹ Jílek 2009, s. 65.

¹⁴⁰ Minářová 2011, s. 78.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 79.

¹⁴² Jílek 2009, s. 65.

Za příznakové tedy považujeme náznaky modelů: *nevěcného popisu, úvahového, vyprávěcího a výkladového*. Jako expresivní hodnotíme titulky, ve kterých se tyto modely (nebo jejich následný rozvoj) dají na základě jazykové analýzy předpokládat.

4.1.4.1.1 Textový model nevěcný popis

Nevěcný popis se vyznačuje subjektivním hlediskem autora. Setkáváme se v něm s hodnotícími slovy, s expresivními výrazy, s neobjektivním řazením událostí a jevů nebo s jejich upřednostňováním, respektive také upozadňováním.

Slohový postup popisný nevěcný se objevoval například v následujících titulcích: *Růst DPH přijde v nejméně vhodné dobu. Přes nižší útraty lidí přibrzdí ekonomiku v roce, kdy se bude ve světě brát o odvrácení návratu krize* (3.9., A3), *Kolem kolony až 200 vojenských i civilních vozidel, již doprovázeli Tuaregové, se vynořila řada navzájem si odporujících spekulací. Vozy prý mířily dál na jih Nigeru, snad do Burkina Faso* (7.9., A8), *Průvod nadával na Romy. Místní křičeli na policii* (5.9., A2).

4.1.4.1.2 Textový model úvahový

Úvahový postup bývá uváděn jako modifikace slohového postupu výkladového. Na rozdíl od něj se však liší způsobem argumentace a také prezentuje myšlenky, názory, postoje a určitý subjektivní pohled autora.¹⁴³

V námi sledovaném vzorku jsme tento postup jasně zaznamenali zejména v případech, kdy si autor článku pokládal v titulku řečnickou otázku, která úvahový postup signalizuje. V některých případech si na ni v zápětí i odpovídal. Což lze vidět například zde: *Unesl školačku starší muž? Policie o příběhu pochybuje* (24.9., A5), *Po sérii reforem možná až teď přichází rozhodující okamžik existence vlády. Vyhraje odpůrce obří ekologické zakázky, premiér Petr Nečas, nebo její zastánce, ministr financí Miroslav Kalousek?* (14.9., A3), *Do první třídy o rok později? Odklady se ztíží* (10.9., A3). *Třetí volby v Krupce, třetí podvod?* (12.9., A2).

4.1.4.1.3 Textový model vyprávěcí

Vyprávěcí postup je charakterizován dějovostí, zejména vývojem tohoto děje v čase, jeho vyvrcholením a rozuzlením. Pro tento postup je důležitá osoba vyprávěče.¹⁴⁴ V námi sledovaném vzorku jsme tento postup několikrát zaznamenali. Často se vyznačoval uvozujícím

¹⁴³ Minářová 2011, s. 79.

¹⁴⁴ Minářová 2011, s. 79.

jak, které si bylo možno v některých případech vykládat také jako aluzi na začátky pohádkových vyprávění, často ve smyslu ironizujícím. Například jde o tyto titulky: *Jak si koulařka zasloužila dotaci* (23.9., A4), *Jak „slabý“ premiér Nečas dvakrát řízl do ekonomiky* (16.9., A2).

Dále jsme také zaznamenali slova vyjadřující následnost děje, zejména slovo *pak*, a to například zde: *Teprve jedenáctiletá dívka sepsala petici – žádala světla u přechodu, na kterém ji zranil řidič. Pak šla k primátorovi a uspěla* (19.9., A3).

4.1.4.1.4 Textový model výkladový

Výkladový slohový postup „...představuje specifický způsob řazení rysů, vlastností a částí předmětů, jevů a dějů...“, přičemž „...nejde jen o jejich zachycení, vyjmenování, řazení. Těžšíště výkladového postupu spočívá v postižení existujících vzájemných vztahů mezi všemi uváděnými jevy...“,¹⁴⁵ proto je také považován z hlediska stylistické složitosti za nejnáročnější textový model. Vztahy mezi jevy, které popisuje, by měly být objektivní.

Ačkoliv některé titulky tento slohový postup skromně naznačovaly, vzhledem k jeho náročnosti nelze s jistotou odhadnout, zda jde opravdu o textový model výkladový. Proto jsme do celkových výsledků tyto titulky pro jejich nejednoznačnost nezahrnovali.

4.1.4.2. Textové vzorce

Textový vzorec, neboli žánr, je možné kvalifikovat z hlediska funkce, kterou zastává v komunikaci. Každý komunikát v sobě nese složku jazykovou i tektonickou a oproti slohovému postupu navíc také složku tematickou.¹⁴⁶ V následujících podkapitolách se budeme věnovat jen těm žánrům, jejichž tematiku jsme v rámci titulků vysledovali.

4.1.4.2.1. Textový vzorec story

Jak píše Jílek, chápání žánru story je v teorii i v praxi značně rozkolísané, nicméně vycházíme z jím navrhované definice. Žánr story má v tomto pojetí blízko k povídce a je založen na vyprávěcím slohovém postupu. Vychází ze skutečnosti, ze skutečné události, avšak oproti zpravodajským žánrům je pozornost směřována k jedinému určitému jedinci.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Mistrík 1997, s. 371.

¹⁴⁷ Jílek 2009, s. 102.

Například v těchto titulcích jsme se s daným žánrem setkali: *Dokázal „poroučet dešti“: Připravilo ho to o rodinu* (6.9., A4), *V Jaroslavi mě nechtěli, proto teď žiju* (9.9., A3), *Důchod za 10 let udělal z bezdomovce chataře* (17.9., A4).

4.1.4.2.2. Textový vzorec report

Riport přináší živé a bezprostřední informování o události, užívá při tom nejrůznějších aktualizací. Fakta nepodává rovnoměrně, zvýrazněny jsou určité prvky události. Jeho základem je referát, objevuje se zde ale například i úvahový postup nebo vyprávění.¹⁴⁸

Prvky reportu lze spatřovat například v těchto titulcích: *Obluda pod Sněžkou nahání Polákům hrůzu. Ale také turisty* (17.9., A7), *Když jde při vypouštění balonků o život* (17.9., A6), *Premiér na útěku. Nečas navštívil Šluknovsko* (20.9., A1).

4.1.4.2.3 Textový vzorec portrét

Portrét, nebo také medailon, odkazuje k subjektivnímu, zaujatému pohledu původce sdělení „...na člověka (osobnost), na jeho život, dílo, filozofické, životní názory atd.“¹⁴⁹ Fakta v tomto žánru nenaplňují informativní funkci, přední je subjektivní postoj autora k dané osobě.

Žánru portrét by mohl do určité míry vyhovovat například tento titulek: *Bývalý voják Anna Hazare bojuje proti korupci přes třicet let, svou vesnici kdysi vytáhl z bída. K boji za lidská práva ho přiměl krutý zážitek z války s Pakistánem* (2.9., A6), *Život ho bavil. Otakar Vávra věděl, co s ním* (17.9., A2).

4.1.4.3 Citace a parafráze

Citace, neboli doslovné uvedení výroku jiné osoby, je jedním ze základních prvků publicistických textů, a to zejména zpravodajských.¹⁵⁰ „Citátovou funkci chápeme široce ve smyslu jakékoli citace cizího mínění (nejčastěji formou přímé řeči)...“¹⁵¹ Citace „...předpokládá projev skutečně pronesený...“¹⁵² a oproti zbytku textu je odlišena graficky, ať už typem písma, či uvozovkami.¹⁵³

¹⁴⁸ Jílek 2009, s. 75

¹⁴⁹ Jílek 2005, s. 142.

¹⁵⁰ Jílek 2009, s. 63.

¹⁵¹ Srpová 1998, s. 65.

¹⁵² Bečka 1992, s. 275.

¹⁵³ Srpová 1998, s. 65.

Citace zahrnuje taktéž „...vystižení teritoriálně, sociálně nebo profesně podmíněné mluvy v podobě jednotlivých substandardních lexémů nebo jazykových inovací.“¹⁵⁴

Z citací a parafrází mají „...značný potenciál porušit zásady informační kvality ... citace či parafráze nejmenovaného původce, popřípadě odvolání se na obecného (institucionálního či profesního) původce informací, údaje těchto původců mívají interpretovanou podobu.“¹⁵⁵ Na základě tohoto tvrzení jsme stanovili čtyři skupiny citací a parafrází, které porušují informační kvalitu:

4.1.4.3.1 Citace a parafráze nejmenovaného původce

V titulku se často vyskytují citace nebo parafráze, které nejsou zaštitěné žádným jménem, mohou proto působit jako objektivně platná informace, což je značně matoucí. Porušuje to jednak zásadu neutrality, jednak zásadu pravdivosti. Jak můžeme vidět například v následujícím titulku: „Ruská letiště? Dráha s budkou“ (9.9., A3). Dále se ve vzorku vyskytovaly citace, které tvořily beze zbytku celý titulek a o jejich původci také nic nenaznačovaly: „Vybíral si pobledné blondáky“ (6.9. A2), „Řekl jsem, jak mě žádali o úplatek“ (20.9., A4).

4.1.4.3.2 Citace a parafráze obecného původce profesního

Citace a parafráze původců profesních s sebou nesou četná úskalí. Jedno z hlavních je, že nerespektují názorovou různorodost a vydávají tak názor jedince či úzké skupiny jedinců za názor celé profesní množiny, jak můžeme vidět například v následujících titulcích: *Vojáci v záloze mohou chodit už jen v maskáčích. Je to poníženi, přijdeme v nich i na ples, bouří se.* (2.9. A3), *Škola by měla začínat v devět, míní experti* (1.9., A6), *Vědci: Plešatost jednou vyřeší tukové buňky* (3.9., A8).

Někdy je navíc profesní skupina tak široce pojata, že téměř ztrácí význam se na ní odkazovat. Například v parafrázovaném titulku: *Podle odborníků nejsou bezpečné, ale létají stále* (8.9. A4).

4.1.4.3.3 Citace a parafráze obecného původce institucionálního

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Jílek 2009, s. 67.

U citací a parafrází původců institucionálních hrozí stejný problém jako u původců profesních. V našem vzorku jsme se s nimi setkali například v titulcích: *Ve věznicích mučili i děti, tvrdí Amnesty* (1.9. A6), *Řecko vrací urážku: Klaus je populista* (2.9., A1).

4.1.4.3.4 Citace a parafráze obecného původce na základě skupinové příslušnosti

Jelikož předchozí dva typy obecných původců nevyhovovaly všem citovaným skupinám, na které jsme při analýze naráželi, vytvořili jsme také typ *Citace obecného původce na základě skupinové příslušnosti*. S tímto typem jsme se setkali například v těchto titulcích: *Rebelové žádají Alžírsko: Vraťte Kaddáfího dceru!* (1.9., A6), *Nechceme maturitu z podivných akademií, rozčílují se gymnazisté* (1.9., A2).

4.1.4.3.5 Nesignalizované a nepravé citace

Z analyzovaných titulků vyplývá, že redakce MFD nemá jednotné interní směrnice ohledně citovaných výroků, neboť jsme velmi často naráželi na citace, které nebyly označeny, tedy *nesignalizované citace*.¹⁵⁶ Pokud by to platilo u všech titulků, dalo by se to považovat za závazné pravidlo, nicméně jsme se setkali s citátovými titulky, které zásady signalizované citace dodržely (Například: *„V noci pracují zloději a prostitutky,“ řekl poslanec* (21.9., A2).), ale také s velkým množstvím titulků, které toto pravidlo nerespektovaly (Například *Babiš: Gross byl nadějný politik, který nezvládl manželku* (21.9., A12), *Roman skončil kvůli Temelínu, říká Nečas* (16.9., A1), a proto jsme je hodnotili jako titulky porušující zásadu neutrality a pravdivosti, neboť nedodržují úplnost sdělení.

Dalším porušením pravdivosti pak byly také *nepravé citace*,¹⁵⁷ které v titulku uváděly jinou verzi citovaného výroku než v samotném textu článku. Pokud nebyla citace v těle článku uvedena vůbec, jako chybu jsme to nepočítali. Například v titulku *Svědék: Barták jí říkal Myška. Bil jí* (16.9., A6) je v těle článku uvedeno: *„Jára jí říkal Myška. Ublížoval jí...“* Takové zásahy do citací provádějí autoři nejspíše z důvodů jazykové ekonomie.

4.1.4.4 Modalita

¹⁵⁶ Schneiderová 2008, s. 14.

¹⁵⁷ Tamtéž.

Modalita věty vyjadřuje postoj autora k oznamované skutečnosti.¹⁵⁸ Z hlediska modalit jsme jako nevyhovující hodnotili titulky, v nichž se vyskytovalo sdělení s komunikační funkcí *interrogativní* a *exklamační*. Tato sdělení lze samozřejmě členit na podskupiny s dalšími jednotlivými komunikačními funkcemi, pro naši práci je ale toto jednoduché dělení postačující. V rámci titulků s interogativní komunikační funkcí jsme se také setkali se specifickým typem *titulku s dialogizací*. Tyto titulky jsou příznakové, a porušují proto zásadu *neutrality*.

4.1.4.4.1 Exklamační funkce

Ve sledovaném vzorku jsme narazili na tyto titulky s komunikační funkcí exklamační: *Uprchlíku, nezlob se! Na cestu zpátky můžeš vybrát balík* (3.9., A8), *Nechodte k lékaři jen jako pacient. Teď už jako klient* (8.9., A9), *Zlato, zlato, stříbro! Víkend českých sportovních úspěchů* (5.9., A1), bývají tedy vyjádřeny jak interpunkčním znaménkem typu vykřičník, tak například imperativními větami.

4.1.4.4.2 Interogativní funkce

Ve sledovaném vzorku jsme se setkali například s následujícími titulky s *interogativní komunikační funkcí*: *Jak žil Kaddáfí? Lidé jen zírají* (1.9. A6), *Proč? Pilot prý zmatkoval. Rakve Čechů budou vystaveny* (9.9., A1), lze tedy vyjadřovat interpunkčním znaménkem typu otazník. Většinou jde o nejrůznější řečnické otázky.

4.1.4.4.3 Dialogizace v titulku

Dialogizace v titulku se v našem vzorku objevila například v těchto titulcích: *Problém středních škol? Volby* (1.9., A2), *Korán plný překlepů. Kdo jej tiskl? Čína* (2.9., A6). Většinou byla dialogizace vyjádřena otázkou a následovnou odpovědí, která na ni reagovala. Speciální případ dialogizace jsme pak objevili v titulku: *Kočí: Máme spory. Bárta: To vyřešíme. Brzy dostala obálku* (1.9. A3), kde je nastíněn ilustrativní dialog hlavních dvou aktérů daného článku.

4.1.4.5 Grafické zvláštnosti

¹⁵⁸ Mistrík 1997, s. 177.

Produktoři zpravodajských sdělení v MFD se při tvorbě titulků často uchylují ke *grafickým zvláštnostem*.¹⁵⁹ Pravděpodobně je to zapříčiněno opětovně pravidly jazykové ekonomie, potřebou větší názornosti či atraktivity. Takové grafické zvláštnosti se vyskytovaly například v titulcích: *Končí 60wattové žárovky, chybět budou polovině lidí* (1.9., A8), kde se v rámci jednoho slova kombinují číselné znaky s písmeny, *Bobdalová + Brzobohatý. Po 40 letech opět hrají spolu* (3.9., A1), kde je netypicky použito matematického znaménka plus, *Ruské stroje jsou konstruovány, aby vydržely všechno. A aerolinky na to břeší - zanedbávají servis* (9.9., A3), kde je použit spojovník místo pomlčky.

Jako specifickou grafickou zvláštnost hodnotíme také závorkování: *Chtějí (je) na brad. Jaké mají šance?* (26.9., A3).

4.1.4.6 Uvádění přejatého sdělení

Při analýze jsme se setkali s různými typy uvádění přejatého sdělení, nejčastěji to byly výrazy *prý*: *Prominenti z USA prý napomáhali Kaddáfímu, aby se udržel u moci* (2.9., A6), *Bátorův „další“ skandál. Jeho jménem prý urážel hacker* (7.9., A6), *Proč? Pilot prý zmatkoval. Rakve Čechů budou vystaveny* (9.9., A1), dále výrazy zřejmě: *Babák byl zřejmě drzý, přišel v bitce o zuby* (1.9. A5), *snad: Kolem kolony až 200 vojenských i civilních vozidel, již doprovázeli Tuaregové, se vynořila řada navzájem si odporujících spekulací. Vozy prý mířily dál na jih Nigeru, snad do Burkina Fasa* (7.9.A8) a údajně: *Kalouskovi údajně vybrožoval anonym* (12.9. A4).

Tyto výrazy, jak už jsme zmiňovali v úvodní části k rovině textových komponentů, poskytují tvůrcům sdělení alibi a nenutí je uvádět zdroj informací.

4.1.4.7 Interdiskurzivní aluze, intertextovost

Jak říká Minářová, „...v užitých titulcích se stále výrazněji uplatňují citáty a výroky jiného mluvčího nebo pisatele ... aluze, a rozmanité účelové modifikace...“¹⁶⁰ Toto tvrzení uvádí sice v souvislosti s typem publicistické titulky,¹⁶¹ avšak náš vzorek prokazuje, že se to děje i v rámci dílčí stylové oblasti zpravodajské: *Země na šest, která nedokáže sestavit vládu už 460 dní* (15.9., A6), *Uprchlíku, nezlob se! Na cestu zpátky můžeš vybrát balík* (3.9., A8), *Putin 2.0: jaká bude jeho druhá*

¹⁵⁹159 Schneiderová 2008, s. 15.

¹⁶⁰ Minářová 2011, s. 258.

¹⁶¹ V našem chápání má na mysli publicistiku v užším slova smyslu.

kremelská éra? (26.9., A6), *Jistě, pane premiére. Nečasův Humphrey je žena* (23.9. A3), *To je náhoda! Inženýři zase nechali v baru prototyp iPhonu* (2.9., A1).

Dále jsme se setkali také s titulky, které reagují na fotografii, která doprovází daný článek, jenž k titulku náleží, tedy dochází k propojení obrazu s textem.¹⁶² Často jsou k tomu využívána deiktická zájmena odkazující k onomu obrazovému materiálu. Jev jsme sledovali například v titulcích: **Tohle** *vynese člověka k Marsu – pokud se najdou peníze* (16.9., A7), **Toto** *je tvář „upíra“: Přišel z jihu Evropy* (15.9., A5). Někdy je odkaz k fotce proveden i bez těchto zájmen: *Narozeniny slaví* (22.9., A13).

4.1.4.8 Koherence textu

Koherence textu, neboli „...jednota komunikačního cíle a záměru a z něho vyrůstajícího komunikačního plánu a jednota obsahu i tematická návaznost jednotlivých složek...“¹⁶³ byla porušena například v těchto titulcích, kterým výrazně schází logická návaznost: *Studují gymnázium, spolužáci jsou hrobníci. Školy se překotně slučují* (1.9., A1), *Dítě píchla vosa a máma má lékaři prozradit potrat* (1.9., A4), *Sarkozy má potíže, tajní špehovali noviny* (3.9., A8), *Smutek v ruské Jaroslavli. Nad mrtvými hokejisty truchlí i česká města, v nichž hráči působili* (9.9., A1), *Proč? Pilot prý zmatkoval. Rakve Čechů budou vystaveny* (9.9., A1), *Fanoušci uctí mrtvé hokejisty zítra. Letadlu vysadily motory* (11.9., A1).

4.1.4.9 Dílčí závěr

Jev		Druh aspektu informační kvality		
		Neutralita	Informativnost	Pravdivost
		Počet		
Textové modely	TM Nevěcný popis	41	–	41
	TM úvahový	23	–	23
	TM vyprávěcí	21	–	21

¹⁶² Schneiderová 2008, s. 18.

¹⁶³ Čechová 2008, s. 121.

	TM výkladový	0	–	0
Textové vzorce	Portrét	3	–	3
	Riport	23	–	23
	Story	38	–	38
	Nejmenovaný původce	27	–	–
Citace a parafráze	Nepřávné citace	49	–	49
	Nesignalizovaná přímá řeč	99	–	99
	Obecný původce institucionální	19	–	–
	Obecný původce profesionální	10	–	–
	Obecný původce skupinový	8	–	–
	Intertext	Propojení textu s obrazem	8	–
Interdiskurzivní aluze, intertextovost		34	–	–
Grafické zvláštnosti	Grafické zvláštnosti, závorkování	11	–	–
Modalita	Interrogativní fce	42	–	–
	Exklamační fce	16	–	–
Uvádění přejatého sdělení	Prý	12	–	–
	Zřejmě	4	–	–
	Údajně (Údajný/á)	3	–	–
Koherence	Koherence	–	114	–
Celkem		491	114	297

Tabulka č. 4: Textové komponenty

V rámci roviny textových komponentů došlo celkově k 902 porušením zásad informační kvality, přičemž se opět vyskytovala u všech sledovaných zásad: u *neutrality*, *informativnosti* i *pravdivosti*.

Neutralita byla nejčastěji porušovanou zásadou, výrazně se na tom podílely případy nesprávného citování a parafrázování, do celkového počtu dále přispělo také časté užití příznakových textových modelů a vzorců. Z textových modelů jsme zaznamenali jako nejčastější nevěcný popis. Tento úkaz má pravděpodobně souvislost také s předminulou kapitolou věnovanou lexiku, neboť v té jsme zaznamenali velký počet hodnotících slov, ať už

expresivních nebo neexpresivních, která indikují subjektivní pohled. Z textových vzorců jsme pak nejčastěji zaznamenali story.

Informativnost byla snižována nekoherentními titulky. V mnohých případech jsme závěr o nekoherentnosti titulku vyvodili na základě jevů, které se vyskytovaly v předchozí kapitole o syntaxi, zejména šlo o asyndetické spojení vět, které ruší návaznost textu a mnohdy zapříčiňuje, že jedna část titulku s druhou vůbec „nekomunikuje“.

U *pravdivosti* byla nejčastěji porušována úplnost zprávy a absence komentářů a subjektivního pohled, což se projevilo, stejně jako u *neutrality*, nepravými a nesignalizovanými citáty a příznakovými textovými modely a vzorci.

5 ZÁVĚR

Jazyková rovina	Celkový počet porušení	Průměr na jeden titulek
Morfologická	24	0,02
Lexikální	1688	1,3
Syntaktická	355	0,23
Textové komponenty	902	0,7

Tabulka č. 5: Průměrné hodnoty na titulku

V úvodu vyslovujeme hypotézu o porušování informační kvality u titulků a cíl práce: Zjistit a kvantifikovat výrazové prostředky všech jazykových rovin, které toto porušování zapříčiňují. Abychom tak mohli učinit, podrobili jsme analýze celkem 1318 titulků, z toho 286 nadtitulků a 115 podtitulků. Celkem jsme rozpoznali 2969 porušení informační kvality.

Nejvýrazněji se na nich podílelo porušování zásad *neutrality*. Zaznamenali jsme příznakové výrazové prostředky z repertoáru všech jazykových rovin. V morfologii to byly slootovorné varianty hovorové, v lexikologii zejména nepřímá pojmenování, internacionalismy, termíny, expresivní pojmenování a hodnotící slova, v syntaxi expresivní konstrukce, subjektivní pořadí tématu a rématu, osamostatnění větného členu. V rovině textových komponentů pak užívání citací a parafrází s odvoláním se na nejrůznější obecné původce a příznakové textové modely a vzorce.

Druhá nejčastěji porušovaná zásada informační kvality byla *srozumitelnost*. Ta byla porušována zejména v lexikologii, a to zkratkami, termíny a internacionalismy, v syntaktické rovině jsme se nejčastěji setkávali s asyndetickým spojením vět. U textových komponentů mohla informativnost porušovat pouze jedna kategorie: nekoherentní sdělení v titulku, i přes to ale nakonec tvořila mezi ostatními porušeními výrazný podíl.

Poslední kategorií porušování informační kvality byla *pravdivost*. V morfologické a lexikální rovině jsme se dohromady setkali se zanedbatelnými hodnotami porušení. V rovině syntaktické tvořilo nejvíce porušení pravdivosti opět asyndetické spojení vět a v rovině textových komponentů, kde se vyskytlo porušení pravdivosti celkem nejvíce za celý výzkum (dokonce více než u zásady informativnosti), se na něm podílelo zejména nesprávné citování a parafrázování a příznakové textové vzorce a modely.

Zaznamenali jsme, že hodně z vyskytujících se porušení se ve vzorku vyskytovalo z důvodů jazykové ekonomie. Zkratky, různá grafická řešení jako dvojtečky a pomlčky, které mohou narušovat koherenci textu, elipsy, asyndetické spojení vět... Všechny tyto jevy mohou svým způsobem šetřit u titulků tak ceněné místo. Zároveň ale, jak jsme se zmínili u typologie, v námi sledovaném vzorku naprosto převažovaly titulky dlouhé,¹⁶⁴ z čehož vyplývá, že novináři se do čím dál tím delších titulků snaží dostat čím dál tím více témat a atraktivních prvků. Mnohdy jsou tematicky naprosto přesycené, ale pro množství pochybení s ohledem

¹⁶⁴ Přesnými čísly nedispонуeme, neboť toto zjištění nebylo cílem naší práce. Nicméně, lze odhadnout, že kromě nadtitulků rubriky *Krátko* se ve vzorku titulky kratší než čtyři slova v podstatě nevyskytovaly.

na zásady informační kvality neschopny předat koherentní jednoznačné informativní sdělení tak, jak by to podle zpravodajské normy měly dělat.

Jak píše Jílek, „...nelze ... opomíjet skutečnost, že porušování informační kvality je projevem společensky podmíněného vývoje mediální oblasti a jazykové prostředky jejich realizace jsou užívány uzurpálně, navíc jsou původci sdělení (přímými i institucionálními) považováni za závažné a správné, takže mají ve své podstatě normativní potenciál,¹⁶⁵ nicméně, a nastínili jsme to také v teoretické části,¹⁶⁶ pokud si mají novináři uchovat status profesní skupiny, je třeba, aby se řídili jednotnými pravidly, která vyplývají z požadavku objektivity, protože právě ta vedou k vzájemné důvěře a respektu mezi publikem a tvůrci sdělení.

Co se týká budoucího rozpracování výsledků našeho výzkumu, mohly by dobře posloužit pro další zkoumání a srovnávání dodržování, respektive nedodržování, informační kvality v různých médiích. Zejména by bylo zajímavé analyzovat a porovnat porušování zásad informační kvality v rámci titulků s v rámci samotného článku, jelikož existuje oprávněný předpoklad, že titulky, jakožto nejvýraznější část textu, tato porušení mohou koncentrovat.

6 BIBLIOGRAFIE

- Mladá fronta DNES (výťisky 1. – 30. září 2011)
- AVČR Ústav pro jazyk český. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s dodatkem MŠMT ČR*. Hlavní redakce J. Filipec, F. Daneš, J. Machač, V. Mejstřík. 4. vyd. Praha: Academia, 2006. 647 s. ISBN 80-200-1446-2.
- BARTOŠEK, Jaroslav. *Novinové titulky*. In: *Jazyk a jeho užívání: sborník k životnímu jubileu profesora Oldřicha Uličného*. Praha: Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, 1996. s. 251-264.

¹⁶⁵ Jílek 2009, s. 66.

¹⁶⁶ Viz s. 9.

- BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2004. 109 s.
- BARTOŠEK, Jaroslav. *Žurnalistika: úvod do studia*. Olomouc: FF UPOL, 1997. 130 s.
- BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. 467 s.
- BEČKA, Josef Václav. *Jazyk a styl novin*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1973. 216 s.
- ČECHOVÁ, Marie aj. *Současná stylistika*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 342 s. ISBN 978-80-7106-961-4.
- ESSER, F. Tabloidization of News - A Comparative Analysis of AngloAmerican and German Press Journalism. In: *European Journal of Communication*. Sage, 1999. 14 (3), s. 291-324.
- HAGEN, Lutz. *Informační kvalita a její měření*. In: *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Vyd. 3. Praha: Karolinum, 2011. 149 s. ISBN 978-80-246-1980-4.
- HALADA, Jan. OSVALDOVÁ, Barbora aj. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. 3. vyd. Praha: Libri, 2007. 263 s.
- HAVRÁNEK, Bohuslav. Úkoly spisovného jazyka a jeho kultura. In: *Spisovná čeština a jazyková kultura*. Praha 1932, s. 32 - 84.
- HOLUBIČKA, Jan. MARTINEC, Jan. *Užití výrazových prostředků a způsob výstavby hlavních zpravodajských relací Čt 1 a Tv Nova z hlediska zásad informační kvality*. Diplomová práce UP Olomouc, 2008. 117 s.
- JÍLEK, Viktor. *Lexikologie a stylistika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 148 s.
- JÍLEK, Viktor. *Psaná publicistická sdělení v kontextu teorie komunikace*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 171. s.
- JÍLEK, Viktor. *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 109 s.
- OSVALDOVÁ, Barbora aj. *Zpravodajství v médiích*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. 155 s. ISBN 80-246-0248-2.
- KÖPPOVÁ, Barbara. JIRÁK, Jan. *Masová média*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 413 s.
- MACHÁČKOVÁ, Eva. *K sémanticko-syntaktické výstavbě novinových titulků*. In: *Slovo a slovesnost*, ročník 46 (1985), číslo 3. s. 217 -225.
- MCNAIR, Brian. *Sociologie žurnalistiky*. Praha: Portál, 2004, 182 s.
- MINÁŘOVÁ, Eva. *Stylistika pro žurnalisty*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 289 s.

- MISTRÍK, Jozef. *Štylistika*. 3. vyd. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997, 582 s. ISBN 80-08-02529-8.
- OSVALDOVÁ, Barbora aj. *Zpravodajství v médiích*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005. 155 s. ISBN 80-246-0248-2
- POUPEROVÁ, Olga. *Regulace médií*. Praha: Leges, 2010, 272 s.
- SCHELLMANN, Bernhard aj. *Média : základní pojmy, návrhy, výroba*. 1. vyd. Praha: Europa-Sobotáles, 2004, 482 s.
- SCHNEIDEROVÁ, Soňa. *Informace – text – kontext: Nad současnou situací médií*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. 44 s. ISBN 978-80-244-2059-2.
- SRPOVÁ, Hana. *K aktualizaci a automatizaci v současné psané publicistice*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1998, 168 s.
- TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006, 191 s.
- VESELKA, Marek. *Novinové titulky současného denního tisku*. Diplomová práce PF MU Brno, 2007. 68 s.

Online zdroje

- Unie vydavatelů <<http://www.unievydavatelu.cz/Upload/981.pdf>> [cit. 2012-04-10]
- Předplatitelský portál MF Dnes <<http://epaper.mfdnes.cz/o-mf-dnes>> [cit. 2012-04-10]

7 SEZNAM SCHÉMÁT A TABULEK

Schéma č. 1: Westerstáhlovo schéma.....	12
Tabulka č. 1: Morfologie.....	22
Tabulka č. 2: Lexikologie.....	34
Tabulka č. 3: Syntax.....	40
Tabulka č. 4: Textové komponenty.....	51

Tabulke č. 5: Průměrné hodnoty na titulek.....	53
--	----

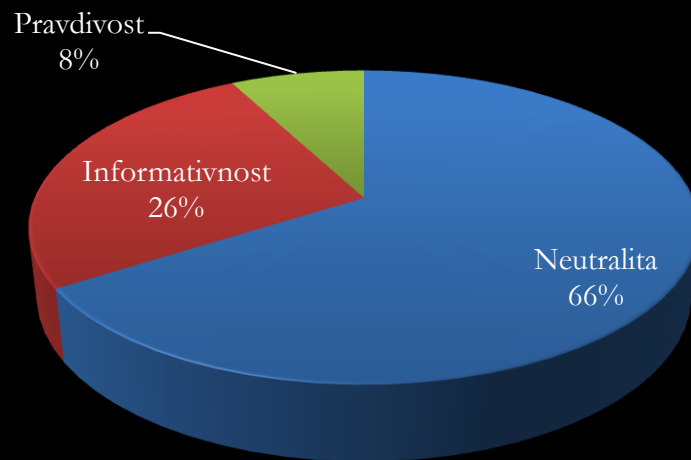
8 PŘÍLOHY

Seznam grafů

Graf č. 1: Podíl jednotlivých zásad IK na celkovém počtu porušení IK	59
Graf č. 2: Poměrové zastoupení titulků porušujících IK a titulků dodržujících IK.....	59
Graf č. 3: Poměrové zastoupení porušení druhů zásad IK v oblasti morfologie.....	60
Graf č. 4: Poměrové zastoupení porušení druhů zásad IK v oblasti lexikologie.....	60
Graf č. 5: Poměrové zastoupení porušení druhů zásad IK v oblasti syntaxe.....	61

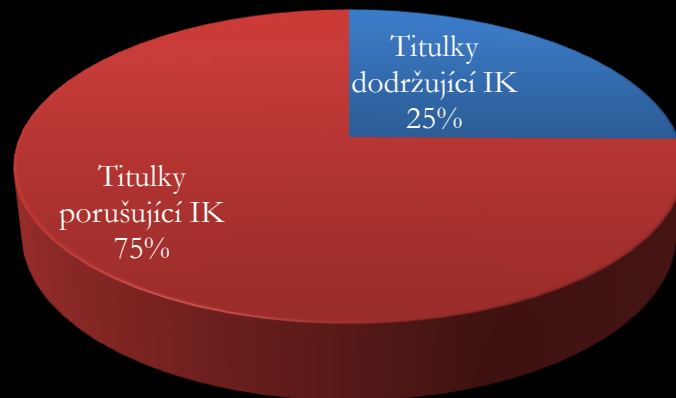
Graf č. 6: Poměrové zastoupení porušení druhů zásad IK v oblasti textových komponentů.....	61
Graf č. 7: Oblast morfologie: poměrové zastoupení jednotlivých druhů porušení IK.....	62
Graf č. 8: Oblast lexikologie: poměrové zastoupení jednotlivých druhů porušení IK.....	62
Graf č. 9: Oblast syntaxe: poměrové zastoupení jednotlivých druhů porušení IK.....	63
Graf č. 10: Oblast textových komponentů: poměrové zastoupení jednotlivých druhů porušení IK....	64

Podíl jednotlivých zásad IK na celkovém počtu porušení IK

Graf č. 1.

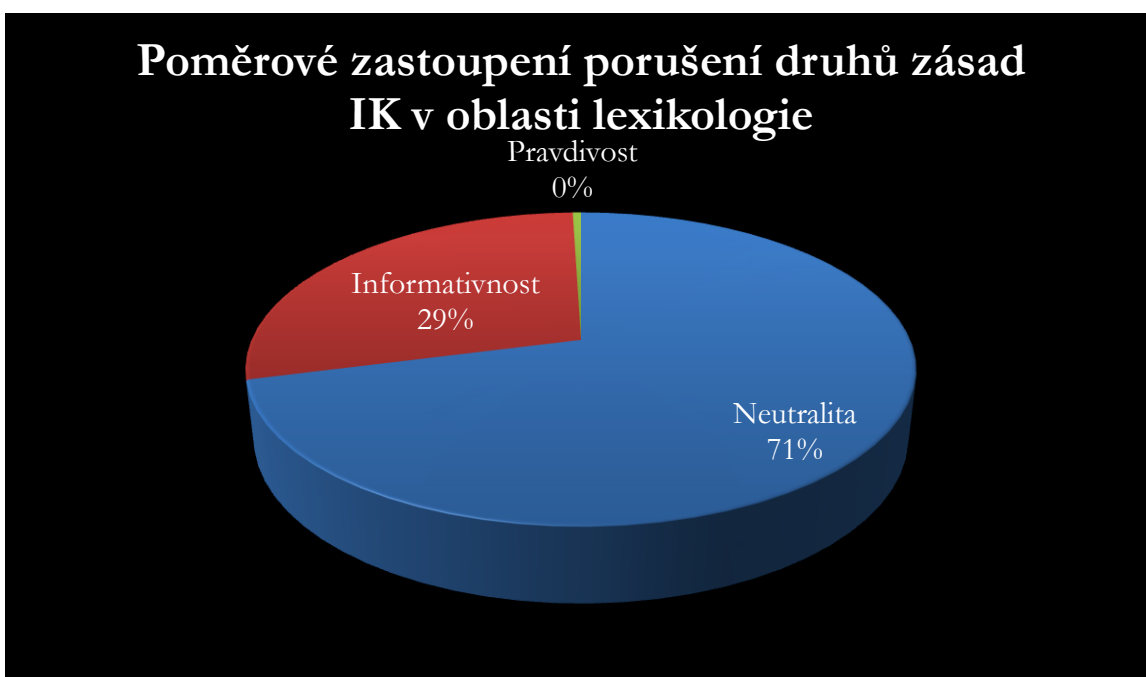
Poměrové zastoupení titulků porušujících Ik a titulků dodržujících IK

Graf č.2

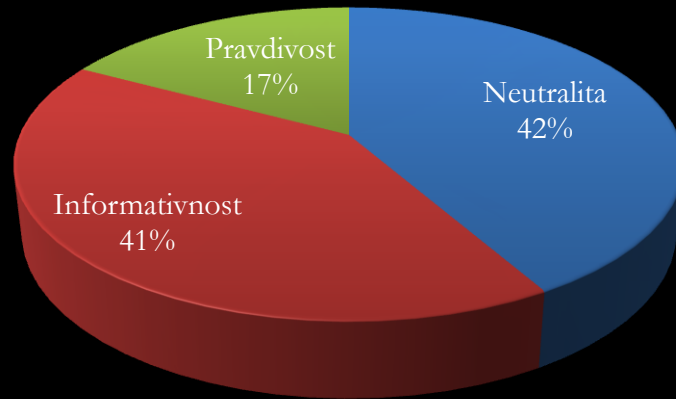

Graf č. 3

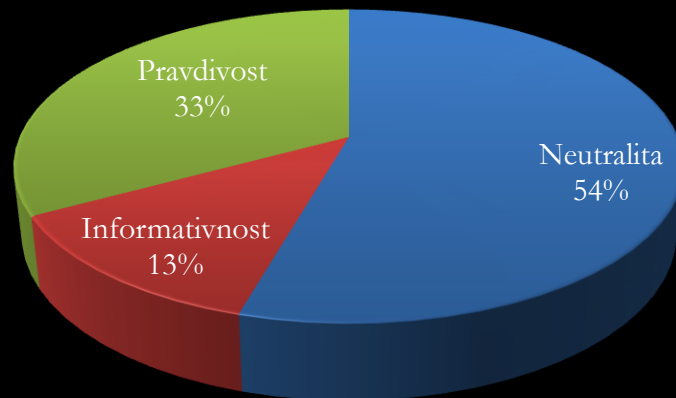
Graf č. 4

Poměrové zastoupení porušení druhů zásad IK v oblasti syntaxe

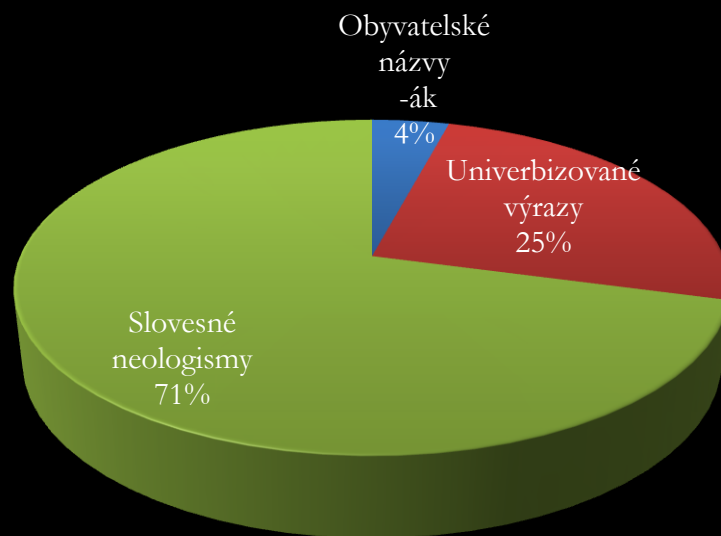
Graf č. 5

Poměrové zastoupení porušení druhů zásad IK v oblasti textových komponentů

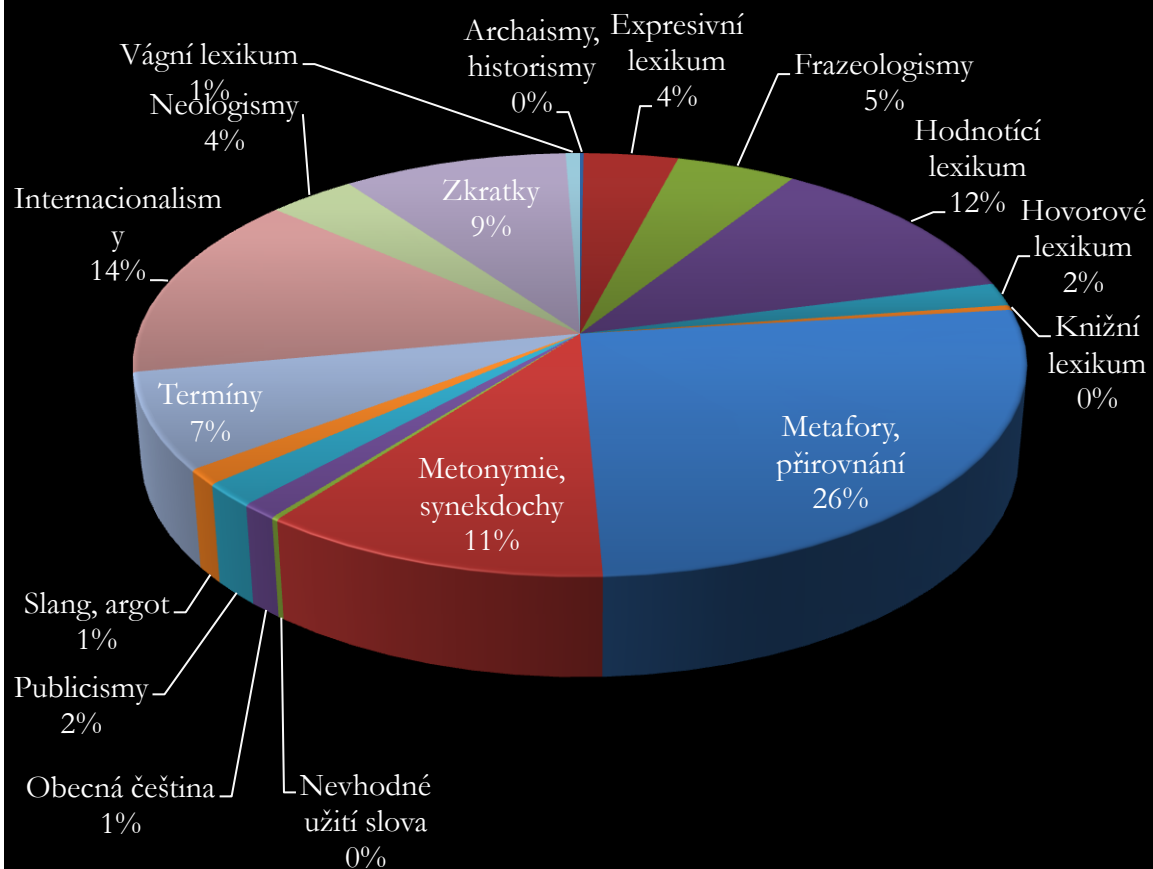
Graf č. 6

Oblast morfologie: poměrové zastoupení jednotlivých druhů porušení IK

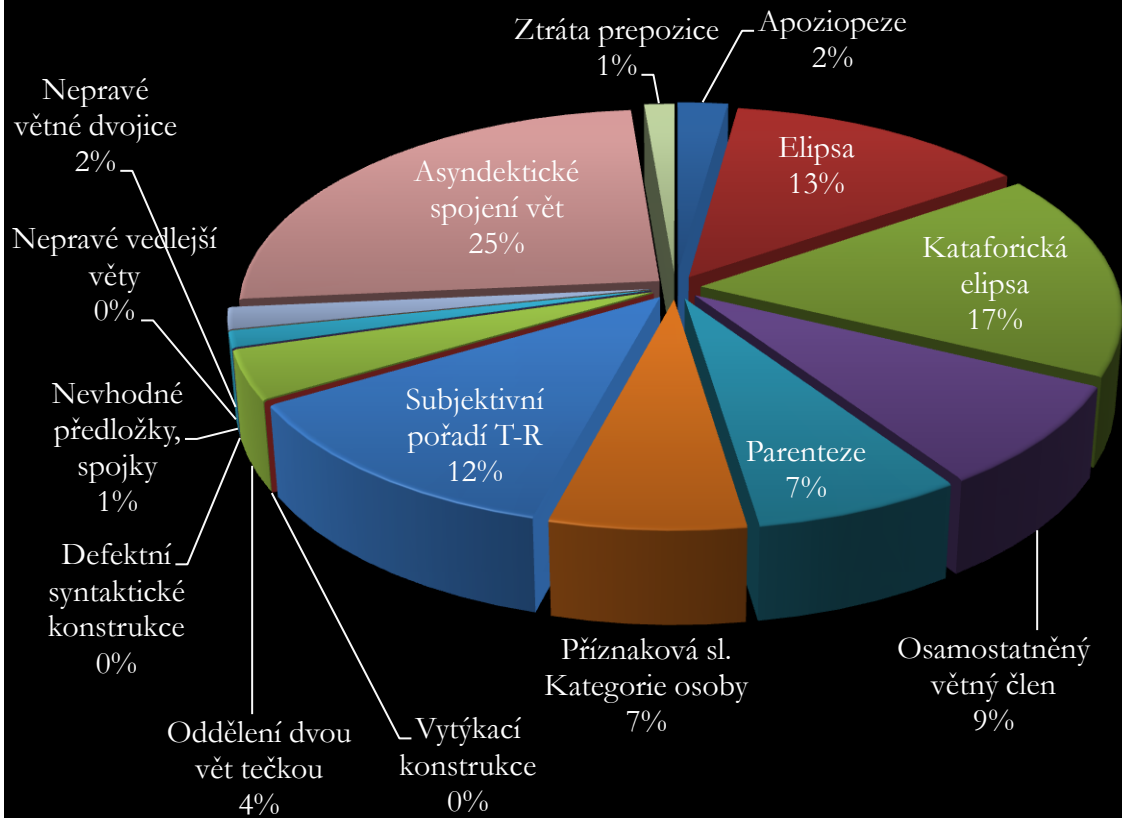
Graf č. 7

Oblast lexika: poměrové zastoupení jednotlivých druhů porušení IK

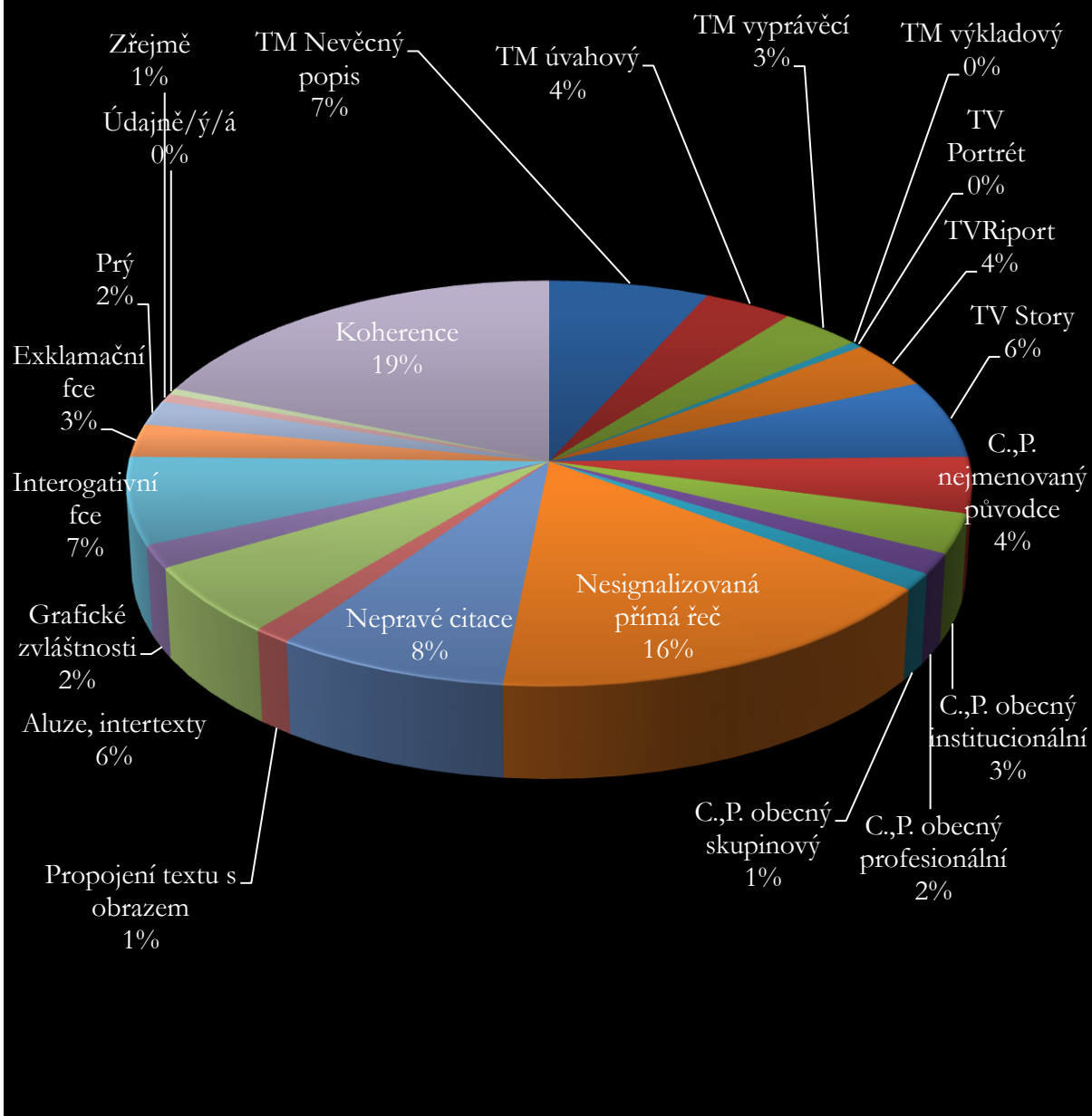
Graf č. 8

Oblast syntaxe: Poměrové zastoupení jednotlivých porušení IK

Graf č. 9

Obsah textových komponentů: poměrové zastoupení jednotlivých druhů porušení IK

Graf č. 10